

Silvie Lauder, Respekt

Společenská reportáž

Zdroj: Respekt
Datum vydání: 4.8.2014
Rubrika / pořad: Fokus - **reportáž**
Strana / zpráva 26
Autor: **SILVIE LAUDER**

[Přidat do exportu](#) | [tisk zprávy](#) | [export do RTF](#) | [export do HTML](#) | [export do DBF](#)

Každý z nás je Mařížan

Pražští přivandrovalci rozjeli ve Slavonicích originální kulturní lákadlo

Známý filmový producent a režisér Ondřej Trojan se napije vychlazeného piva, přejede očima okolní scenerii a blaženě se usměje. „No není tady krásně?“ zeptá se řečnický společníků rozsazených na kamenném zápraží chalupy. Do obrazu dokonalého prázdninového venkovského odpoledne skutečně nic nechybí. Rybník, který líně křížuje jediná labuť, kolem poklidně šumící lesy a na břehu skupina starých přátel osvěžujících se melounem a skleničkou cideru.

Pak ale Trojan típne kamelku a zvedne se: musí jít přivítat kanadského kolegu režiséra a zařídít ještě pár dalších věcí. Následně prořízne dusný vzduch zabubnování z pódia na druhé straně rybníka: jako definitivní potvrzení toho, že v téhle letní idyle se vlastně pracuje.

Zkušený profesionál Trojan si totiž letos splnil sen a uspořádal ve svém druhém domově – osadě Maříž a městečku Slavonice na česko-rakousko-moravském pomezí – letní festival. Unikátní tím, že program dělí napůl mezi film a hudbu, tedy dvě Trojanova „oblíbená média“, ale především jaksi domácí a velmi osobní. Čtyřdenní přehlídku Trojan zasadil do míst, k nimž má blízký vztah: hlavní pódium vyrostlo na pozemku v Maříži, kde hraje s přáteli v létě pétanque, pro menší scénu zapůjčil další přítel svoji stodolu. Výběr části filmů pro přehlídku ve čtyřech sálech rozestých po Slavonicích nechal zcela na svém příteli, malíři Jaroslavu Rónovi, a v letním kině na náměstí festival symbolicky zahájil v neděli večer režijní Trojanův debut Pějme píseň dohola.

Osobní ovšem neznamená nostalgický a mimo čas a prostor. Díky partnerství s televizí HBO se tak například ve slavonickém Spolkovém domě promítají horké novinky z její produkce: seriál Temný případ či dva měsíce starý film o počátcích boje s AIDS The Normal Heart. A slavonický kulturák praskal ve švech při promítání nejnovějšího českého filmu Díra u Hanušovic.

A i když nakonec první ročník festivalu skončil přes svůj třímilionový rozpočet s prodělkem, Trojan a jeho tým už začínají plánovat pokračování. „Chtěli bychom založit tradici,“ říká producent. Půl napůl

Christian Bale si v roli Irvinga Rosenfelda právě lepidlem připevnil na temeno hlavy natupírovaný přičesek a na slavonickém náměstí Míru se nad tou scénou z amerického hitu Špinavý trik uchechtne asi padesátka

diváků. Slavonice fest začíná svůj čtvrtý večer a jak tady v letním kině, tak ve tři kilometry vzdálené Maříži, kde zrovna program dne vrcholí vystoupením pražských hiphoperů Prago Union, už lze v publiku narazit na jeho nově zrozené fanoušky.

Na lavici před plátnem se právě usadili také manželé Jaroslav a Jaroslava Lorencovi. Přijeli sem z dvě stě kilometrů vzdáleného Jičína a na festivalu je nadchla hlavně jeho jinakost. Jejím nikoli nedůležitým znakem jsou už netradiční dny konání (od neděle do čtvrtka), což Lorencovým coby majitelům restaurace a tří barů vyhovuje, protože pracují hlavně o víkendech. Dalším „jiným“ rysem je občerstvení, do kina si můžete vzít celerovou polévku s tymiánem a konopnou limonádu a na koncertech si můžete k pivu dát třeba chleba se sádlem či domácí buchty. Korunou atmosféry je ovšem jak místo samo (sledovat na plátně americké kulisy ze Špinavého triku zajímavě kontrastuje s nasvícenou renesanční krásou slavonického náměstí), tak i neobvyklé a v Česku dosud nevídané dělení mezi film a hudbu. Dopoledne si tak Lorencovi v kině vychutnají skvělou komedii Brooklyn Brothers, odpoledne trochu reggae v mařížské stodole, večer se před hlavním pódiem proskočí na českou rokenrolovou klasiku jménem Jasná páka a před půlnocí hurá na party do slavonického kulturáku.

Inspirace pro Slavonice fest potkala Trojana před několika lety až v americkém Coloradu. Doprovázel tam Horem pádem (jeden z filmů Jana Hřebejka, který produkoval), a to až do nitra Skalistých hor, do kdysi zlatokopeckého městečka Telluride, které proslavili bandité Butch Cassidy a Sundance Kid. Přestože má městys jen zhruba dva a půl tisíce stálých obyvatel, konají se tu nejrůznější festivaly, přičemž vyhlášený a velkými uměleckými jmény navštěvovaný je zejména ten hudebněfilmový. Velikostí, polohou mimo centra hlavního dění i zašlou slávou se Slavonice a Telluride hodně podobají.

Trojana v Coloradu okouzila uvolněná atmosféra, v níž se promítá všude, kde to jde (v tělocvičně či v nafukovacím stanu), a v níž se normální návštěvníci mísí s hvězdami první velikosti. Vybavuje si scénu, v níž ve frontě na lístky právě na Horem pádem poslušně a bez předbírání stojí s běžnými diváky Saul Zaentz, americký producent Miloše Formana, a Michael Barker, ředitel filmové společnosti Sony Pictures Classics.

Další vlna náplav

Ve čtvrtek v podvečer už festival směřuje do finále a zaplněnou mařížskou stodolu baví dvojice brněnských rapperek Čokovoko, která svoje texty o menstruaci a „etapách v životě ženy“ doplňuje na míru šitými poznámkami. „Všichni jsme tu Mařížané, náplava,“ pronese v jednu chvíli z pódia Zuzana Fuksová a diváci ji odmění souhlasným smíchem a potleskem. Odkazuje k fenoménu Slavonic i Maříže, které jsou od konce osmdesátých let vyhledávanou lokalitou zejména pro tvůrčí lidi všeho druhu a zejména ty z Prahy: herce, sochaře, architektky, vydavatele.

Tradici založili lidé sdružení kolem pražského divadla Sklep, kteří si v létě roku 1988 za šedesát tisíc korun koupili ve Slavonicích dům, na jehož fasádě se sice nacházelo jedno z nejstarších figurálních sgrafit na sever od Alp, ale tehdy jim málem spadl na hlavu. Udělali tam tři velké večírky a po revoluci jeden z původních osmi majitelů, Jan Boháč, v domě otevřel a dodnes provozuje hotel a restauraci pojmenovanou

po slavné sklepácké hře Besídka.

Volnomyšlenkářský naturel sklepáků se zprvu nesetkával s místními v úplné harmonii: nakonec slavonickou radnici nikdy neopustili komunisté a i v celostátních či krajských volbách tu KSČM obvykle boduje. A současný komunistický starosta Josef Urban sice po organizátorech festivalu nechtěl nájem za pobyt na veřejných prostranstvích, a dokonce se prý na náměstí mrkl i na kovbojku s Johnnym Deppem, ale jinak má k Trojanovu projektu mírně rezervovaný postoj. „My jsme tu spíš na varhanní koncerty, housličky,“ říká ve své kanceláři s dodatkem, že místní si stěžovali na rušení nočního klidu a že si většina z nich návštěvu festivalu stejně nemůže finančně dovolit. Ověřit to nelze, protože u zhruba 1500 lidí, kteří se v nějaké formě (od několikadenních akreditací po jednorázové vstupné) festivalu zúčastnili, si pořadatelé nezjišťovali jejich „původ“. Nicméně zvědavý reportér místní na všech akcích objevil. Někteří z nich si vzali dovolenou, jiní zavřeli podnik (třeba provozovatel místního autoservisu), aby si festival užili. A z místních se rekrutovali také někteří „sponzorští diváci“: na festival bylo možné pořídit si za osm tisíc korun platinovou akreditaci a tím jej finančně podpořit. „Místní nás vůbec hodně podporovali, až mě to dojalo,“ dodává Ondřej Trojan. Právě ve Slavonicích ovšem dělení na náplavy a starousedlíky nedává moc smysl. Starousedlíci jsou totiž jen o něco starší náplavy. Velké dějiny totiž na jedné straně Slavonicím zařídily unikátní architektonické „zamrznutí“ v čase, neboť přes městečko v polovině 18. století přestala vést poštovní trasa Praha–Vídeň a s tím zmizely i investice. Ale na druhou stranu se v úchvatných a neměnných renesančních kulisách o to víc proměňovalo složení obyvatel. Po Mnichovu před druhou světovou válkou nejprve musela odejít česká menšina, posléze zcela zmizela židovská (z třiatřiceti místních Židů holocaust přežili tři). Po válce pak přišlo vyhnání dosud většinových českých Němců a vylištěné město postupně obsadili Češi z vnitrozemí. Po začlenění Slavonic do hraničního pásma muselo nový domov hledat dvaadvacet místních rodin, jež komunisté shledali nespolehlivými. Festival, na který přijeli kromě Pražanů také Brňané a Rakušané, by mohl do této „náplavové historie“ přidat novou, netraumatickou kapitolu.

Zdroj: Respekt
Datum vydání: 21.1.2019
Rubrika / pořad: Fokus kontext
Strana / zpráva 34
Autor: Pavel Turek, **Silvie Lauder**

[Přidat do exportu](#) | [tisk zprávy](#) | [export do RTF](#) | [export do HTML](#) | [export do DBF](#)

Óda na budoucnost

Jakou podobu mohou mít klasické kulturní instituce v 21. století? Inspiraci ve spojení důstojnosti s moderností nabízejí Hamburk i Helsinky.

Zkrátit si v knihovně na šicím stroji kalhoty a zahrát si tady počítačovou hru, nebo se vypravit na techno do

budovy filharmonie. Zní to přinejmenším jako prohrěšek proti dobrým způsobům a zvyklostem, nebo dokonce jako absurdní výmysl. V helsinské národní knihovně Oodi a v Labské filharmonii v Hamburku však k podobným aktivitám své návštěvníky vysloveně vybízejí. Obě instituce naplňují nároky 21. století a překračují zažitě představy o tom, co se má odehrávat v koncertním sále a čítárně.

Pomáhá tomu nejen výrazná architektura, která přitahuje pozornost turistů, ale především nekonvenční, a přitom profokus myšlený přístup k programu. Knihovna stále soustřeďuje vědění uložené do knih a z repertoáru filharmonie nezmizel Mozart ani Čajkovskij, je to ovšem základ k další kreativě. Pod střechami mimořádných institucí se odehrávají události a aktivity, které by tu ještě před pár lety nikdo nečekal. Z knihovny se stává místo setkávání a skutečné srdce města, které si zakládá na vzdělanosti. Filharmonie zase bere vážně poněkud otřepané rčení, že hudba je jen jedna – a snaží se ji představit ve všech myslitelných odstínech a žánrech.

Sázka na co nejširší a progresivní definici toho, čemu mají podobné budovy v moderních metropolích sloužit, vychází Hamburku i Helsinkám dokonale. Dveře se netrhnou ani v jedné z nich. Citelná potřeba nového koncertního sálu a knihovny panuje také v Praze, diskutuje se o nich už roky a oba příklady mohou nabídnout inspiraci. Potvrzuje se, že dostanouli podobné instituce nový prostor a vizi, přestávají být nudnými stánky pro uchovávání kulturního dědictví, za něž jsou někdy považovány, a proměňují se v atrakce, lákadla i živé hybatele městského života.

Pořád vyprodáno

Uhrančivý dirigent Teodor Currentzis nepoužívá taktovku. Celý orchestr, ba co víc celý vyprodaný sál Labské filharmonie v Hamburku má na povel svých rukou. Ansámbl ovládá rozmáchlými pohyby a upřeným pohledem démonických očí. V momentu, kdy dozní poslední tón Koncertu pro violu a orchestr od Alfreda Schnittkeho, se rozhodne, že ono mrazivé ticho před aplausem, které dodržuje vždy po výjimečné hudební produkci, udrží co nejdéle. Stojí jako zkamenělý, ruce napjaté ve vzduchu.

V koncertním sále s jednou z nejlepších akustik na světě, kde vynikne každý drobný detail a každý zvuk je možné přesně lokalizovat, je najednou naprostý klid a napětí by se dalo krájet. Nikdo se po nekonečné vteřiny neodvažuje ani pohnout, dokud Currentzis stav transu neuvolní a nesloží ruce. V tu chvíli se rozburácí potlesk. Druhý den umělecká ředitelka Labské filharmonie Barbara Lebitsch prohlásí, že to bylo nejdelší ticho, jaké tu za dva roky od otevření zažili.

Sehnat sem lístek není vůbec snadné. První sezona Labské filharmonie, která se okamžitě zařadila k předním světovým scénám, se vyprodala během jediného dne. Pro druhou se vedení poučilo a zavedlo systém postupných předprodejů a e-mailových upozornění a objednávek. Návštěvníký zájem je enormní od prvního dne otevření v lednu 2017. Výrazná budova společně s moderním programem vytvořila v Hamburku poptávku po hudbě, přestože z hlediska tradice klasiky se nejedná o příliš významnou metropoli. Na večer, kdy šestačtyřicetiletý Currentzis, jedna ze zářivých dirigentských hvězd mladší generace, uvádí díla Schnittkeho a Čajkovského, se na přepážku vrátila jediná vstupenka. Náhodou ji získal obchodní cestující z Heidelbergu: zkusil štěstí na pokladně a neskrývá nadšení, že se sem může podívat. Labská

filharmonie je totiž skutečně koncertní sál pro 21. století, a to nejen pokud jde o akustické a architektonické řešení.

Po dvou sezonách to platí i o programu, který se neomezuje jen na hudbu orchestrální a komorní. V duchu dobové nadžánrovosti tu hostí také jazz, pop a world music. „Labská filharmonie je dům hudby – a tímto způsobem dnes hudbu slyšíme,“ říká o globálním a žánrovém koktejlu Barbara Lebitsch. „Máme obrovské štěstí, že lidé začali být díky této stavbě na hudbu zvědaví. A s tím přišla i naše šance nabídnout jim nové žánry a přístupy.“ Čtyřicátnice Lebitsch popisuje rozpětí vkusu, který je vlastní mladší generaci, a právě tu se rozhodli do svých sálů nalákat.

Symbol utrácení

Nepřehlédnutelná skleněná budova ve tvaru vzedmuté labské vlny z ateliéru Herzog & de Meuron, která stojí na kraji starého přístavu přestavěného v hypermoderní finanční a rezidenční čtvrti Hafencity, proslula dlouho před otevřením. Ovšem ne tak, jak by bylo Německu milé. Náklady na její stavbu přerostly desetinásobek prvních odhadů, rozpočet rostl rychleji než stavba, z plánovaných 77 milionů eur bylo nakonec 789 milionů. Také datum otevření se několikrát odsouvalo, z roku 2010 se vyklubal rok 2017. V době vrcholící finanční krize se budova stala synonymem bezuzdného utrácení.

Průtahy byly způsobeny administrativními i objektivními důvody. Stavělo se snad na nejméně vhodném místě. Podmáčený terén byl dodatečně zpevňován, budova starého cihlového skladu zase byla vyztužena, aby unesla moderní nadstavbu. Nehledě na to, že umístit koncertní sál na okraj třetího nejrušnějšího přístavu v Evropě, kterým ročně projde 12 milionů kontejnerů, se neobešlo bez náročných technických řešení. Skleněná fasáda musela být potažena speciálním materiálem, aby nemátla radary zaoceánských lodí. Velký koncertní sál zase bylo nutné zvukově izolovat. Dovnitř budovy je tak vložen coby samostatný objekt spočívající na soustavě obřích pružin. Jedině tak bylo možné zajistit, aby hudbu uvnitř nerušilo všudypřítomné houkání sirén.

Stavba mezi Hamburčany vyvolávala vztek. Rakouská rodačka Barbara Lebitsch, která má za sebou zkušenost jak z vídeňského Konzerthausu, tak z Berlínské filharmonie a do programového týmu nastoupila v roce 2015, si vybavuje situace, kdy v taxíku na nádraží řekla, že chce odvézt k rozestavěné filharmonii, a řidič okamžitě spustil přívál nadávek.

Po otevření se však nálada jako zázrakem změnila. Co bylo zdrojem frustrací, dnes působí hrdost. Dokládá to změna tónu, s nímž o nové dominantě referují německá média, enormní turistický zájem i to, že se jí láskyplně přezdívá Elphie. „Máme pořád vyprodáno,“ konstatuje Barbara Lebitsch s omluvným tónem v hlase, který jako by byl adresován všem, kdo se na koncerty nedostanou. Za ony dva roky tu v malém i velkém sále přivítali 1,5 milionu návštěvníků. Totálním hitem se stala vyhlídková plaza, která je během dne veřejně přístupná: skýtá výhled na celý přístav a vystřídalo se tu již 8,5 milionu výletníků. Pokud jde o koncertní domy, sluší se dnes místo jednotného publika klasiky mluvit spíše o různorodě zaměřených publikách, jimž je třeba vycházet vstříc. Zaostření na jednu generaci a jeden hudební proud je v současné době neúnosné. V Hamburku si to uvědomují a jdou v tom ještě dál – jen v průběhu prosince tu vedle

Currentzise zahrála třeba beninsko-francouzská veličina world music Angélique Kidjo. Pořádali tady už i festival věnovaný hudbě kavkazských zemí a založili pěvecký soubor, kde mají nadpoloviční zastoupení syrští imigranti, jimž se Hamburk stal novým domovem. V rámci zahajovacích koncertů tu po domácí skupině NDR Elbphilharmonie Orchestra vystoupili industriální Einstürzende Neubauten, jejichž jméno „hroutící se novostavby“ fungovalo i jako ironická poznámka k potížím s budováním sálu.

Nakazit je hudbou

V Labské filharmonii se nebrání žádnému stylu, pouze musí jít o špičkové hráče v daném oboru. Vítají tu experimentátory i kapely, které hrají ve sportovních halách, což je strategie, která není pro zavedené koncertní domy úplně typická, ale zde vychází. Mohli si ji dovolit mimo jiné proto, že město nemá v klasické hudbě tak silně zakořeněnou tradici jako Paříž, Vídeň nebo Berlín, a publikum tudíž nebylo ani konzervativní, ani zatížené očekáváními.

Nestavělo se úplně na zelené louce, Hamburk je mimo jiné rodištěm Johannese Brahmsa – ovšem vždy byl více centrem obchodu, průmyslu i médií. A synonymem hudby se tu staly především začátky The Beatles i kytarové hnutí Hamburger Schule sázející na německé texty, které se tu zrodilo v devadesátých letech.

Hlad po hudbě mnoha žánrů skutečně vyvolala až mimořádná stavba, kterou všichni touží navštívit a udělat si v ní selfie; s tímto potenciálem už mohli program vymýšlet moderně a svobodně.

„Je nám jasné, že právě v tuto chvíli si vytváříme publikum na dalších dvacet třicet let. Snažíme se je nakazit hudbou, aby se vraceli,“ popisuje Barbara Lebitsch a dodává, že díky eklektickému přístupu si nemohou stěžovat na vyšší věkový průměr, který obvykle trápí zavedené scény. Labská filharmonie láká mileniály i tím, že se snaží být co nejméně formální, neohromuje luxusem, neútočí na snoby a nehlásá, že vážná hudba je něco posvátného. Uvaděči nosí pruhovaná námořnická trička a červené tenisky, interiéry vyvedené ve dřevě se sádkkartonovými obklady se vyznačují severskou střídmostí a účelností. Nejlepším důkazem, že se tu publikum cítí komfortně, je, že nikdo nemá problém posedávat o pauze se skleničkou na schodech, jako by byl v parku. Nic z této uvolněnosti však není na úkor špičkové interpretace.

Když od pohledu výstřední Currentzis v černé volné košili, upnutých džínách a vysokých kožených botách dokončí s orchestrem SWR své bouřlivé a extatické podání Čajkovského Páté symfonie, bere si do ruky mikrofon a svěřuje se publiku, jak náročný je pro všechny hráče i pro něj takový výdej energie. Proto obvykle po skončení orchestrální skladby zůstane na pódiu smyčcový kvartet a zbytek orchestru včetně dirigenta si posedá do publika.

Zmizí pomyslná opona mezi profesionálními hráči a profesionálními fanoušky, všichni se společně uvolní a vydechnou si. Velký sál se za doprovodu poklidné komorní hudby Dmitrije Šostakoviče ponoří do tmy a první lidé se začínají trousit do nočního mrholení. Ve městě, kde prší 190 dnů v roce, jde o příjemné počasí. Přístav nikdy neusíná a jeřáby nonstop překládají kontejnery za svitu silných reflektorů. „Tohle byl vážně mimořádný zážitek,“ prohlásí tiše obchodník z Heidelbergu – šťastný majitel jediného vráceného lístku.

Obývák na severu

Tisíc pět set kilometrů odsud, směrem na severovýchod přes ledové Baltské moře, je mnohé jinak. Tedy až na motiv vlny, který má elegantní štíhlá budova nové centrální knihovny ve finských Helsinkách společný s Labskou filharmonií – a hlavně na podobně silný dojem, že právě tady přepisují a do 21. století posouvají pravidla, podle nichž může fungovat další tradiční instituce.

V tomto pojetí nejde o sešněrované místo, kde se při studiu knih nábožně mlčí; je to designem i atmosférou vstřícný prostor, který stejně otevřeně vítá náruživé čtenáře i kutily, hudebníky, hráče počítačových her nebo lidi, kteří si jen chtějí vypít kávu v pohodlném ušáku s výhledem na město. Náruč knihovny je otevřená skutečně doširoka: přístup sem má každý, všechny služby může zdarma využívat kdokoli, kdo si zařídí čtenářskou průkazku, otevřeno je každý den v týdnu od brzkého rána do pozdního večera, jen o víkendu zavírají místo v deset večer už v osm. Ostatně název knihovny zní Oodi, což v překladu znamená óda – přičemž předmět obdivu si může každý dosadit sám.

„Pokaždé když sem přijdu, tak mě to znovu uchvátí,“ řekne Samuli Woolston a rozhlédne se. Má perfektně střižený tmavý kabát, stejně pečlivě zastřižený plnovous, černý rolák a brýle. Jeden ze tří hlavních partnerů finské architektonické kanceláře ALA Architects, která knihovnu navrhla, vypadá už od pohledu jako muž profese spojující kreativitu s technickou dovedností. Z úst třiačtyřicetiletého architekta však nezní jen pochvala jejich práce – je to také trvajícím údiv nad tím, jak lidé dokázali rychle zabydlet a využít prostor, který s kolegy vyprojektoval.

Kolem právě se smíchem prolétla skupina dětí – svažující se vyleštěná podlaha láká ke klouzání. „Moje čtyřletá dcera se taky ráda klouže, i když ke klouzání jsme to opravdu nenavrhovali,“ směje se architekt v horním patře u jedné z vyvýšených vyhlídek. Velkolepý výhled zrovna kazí temná mlha zimního podvečera. Podobně velkolepý je ovšem pohled dovnitř, na patro, které se prostírá pod námi. Kombinace smrkového dřeva, barevných koberců, elegantních pohovek, křesel v neutrálních barvách a měkkého světla zařizuje to, co si architekti předsevzali – vytvořit v knihovně seversky útulný obývací. Doma ovšem lidé nemají živé stromy v obřích květináčích a na policích 100 tisíc knih v 17 jazycích.

Uzavřít kruh

Pokud Woolston něco konstatuje se zjevnou hrdostí, pak to, že obrovská budova byla dokončena podle časového i finančního plánu. Stavba se nezdržela, nebyl překročen vcelku skromný rozpočet necelé stovky milionů eur, ani se nikdo netázal, zda by nebylo lepší státní a městské peníze utratit jinak. Nakonec Finové si velkolepou stavbu dali jako dárek ke 100 letům nezávislosti. Finští architekti, kteří porazili v anonymní mezinárodní soutěži 543 konkurentů, sice nebojovali s podmáčeným podložím ani rušným přístavem, ale rovněž překonávali řadu překážek.

Limitoval je netradiční tvar pozemku – knihovnu bylo potřeba vměstnat do „nudlovitého“ prostoru 150 na 34 metrů mezi hlavním helsinským nádražím a parkem Makasiinipuisto. Umístění ovšem dávalo smysl: knihovnou se uzavřel kruh v samém srdci finské metropole: knihovna tu stojí společně s parlamentem, koncertním sálem, galerií moderního umění a administrativní budovou, kde sídlí významné finské noviny a další média.

Ve snaze vytvořit rozlehlé otevřené prostory bez příliš mnoha podpěrných sloupů stavbu „pověsili“ na dva stometrové mnohaturbové ocelové nosníky, které bylo složité vyrobit. Výzvu představoval i rozlehlý balkon v nejvyšším patře, který symbolizuje specifické postavení knihoven ve finské společnosti: je stejně vysoko jako vchod do protilehlého parlamentu a knihovna tím vyjadřuje, že vědění je stejně důležité jako politická moc.

I stavitelé knihovny překvapivě řešili akustiku. V Oodi se sice k hluku stavějí výrazně uvolněněji, než bývá v knihovnách zvykem, o čemž svědčí třeba řada kočárků naskládaných u stěny čítárny a děti pobíhající všude kolem, nicméně i tady měli za cíl čtenářský komfort. Pomohl speciální materiál na stropě a jeho zvlněný tvar, díky němuž se i relativně hlasité zvuky rozptýlí v příjemný šum. Odměnou za tyto nároky nicméně architektům byl mimořádně vstřícný klient, který jim nebránil v kreativním rozletu.

Saunu už ne

Nikdo z Evropanů si nepůjčuje knihy tolik jako právě Finové. Pětapůlmilionový národ si ročně v průměru vypůjčí (a vzhledem k dlouhým zimám nejspíš i přečte) téměř 70 milionů knih. Jedno z vysvětlení tohoto fenoménu poskytuje pohled do historie: ještě před pár desítkami let museli snoubenci před svatbou prokázat, že umějí číst. V den otevření knihovny přišlo 20 tisíc lidí, den poté 33 tisíc a během prvních dvou týdnů od otevření do Oodi dorazilo 200 tisíc návštěvníků.

„To jsme úplně nečekali,“ říká ředitelka knihovny Anna-Maria Soininvaara. „A zatím jsem nezaznamenala negativní reakci, což je úžasné.“ Jestli Hamburčané nemohli koncertní budovu zpočátku ani vystát, obyvatelé Helsinek svoji novou knihovnu milují od počátku; vlastně ještě dříve. Oodi vzali za svou ještě před jejím vznikem. Také proto, že se jich úřady zeptaly, jak by stavba měla vypadat a jaké služby by měla nabízet.

Nakonec se do debat zapojilo zhruba 200 lidí jak z řad zákazníků, jak říká čtenářům ředitelka, tak zaměstnanců knihovny. „My si myslíme, že víme, co lidé chtějí – ale ve skutečnosti často opravdu nevíme,“ vysvětluje šéfka Oodi.

Šedesátiletá učitelka finštiny Anne Rosenius právě v přízemí vložila půjčenou knihu do automatizovaného systému a román finské autorky Rosy Lixsom rychle zmizel na pásu v útrokách knihovny. Před třemi lety se zúčastnila čtyř kulatých stolů, byť její hlavní přání nemohlo být splněno. „Já nemám moc ráda masy lidí, takže se tady necítím úplně dobře,“ řekne, když kolem hlučně prochází třicetihlavá skupina pubertáků. „Ale jinak je budova překrásná.“

Samozřejmě ne všechny „občanské“ požadavky se do stavby promítly. Některé si protřečily, jiné byly příliš odvážné i na progresivní Finy (veřejná kuchyně, speciální vjezd pro kola až k regálům s knihami). Další narazily na odpor zaměstnanců knihovny – třeba nápad včlenit do knihovny také národní vynález, saunu. „Mělo to být něco jako starořímské veřejné lázně, kde se diskutuje o filozofii,“ vysvětluje Samuli Woolston. „Ale knihovníci to odmítli s tím, že saunu už obsluhovat nebudou.“

Jedním z výsledků debat je nicméně koncept tří velmi odlišných pater, který uspokojuje různorodé tužby

návštěvníků. Přízemí s restaurací, kinem a multifunkčním sálem a základními službami, jako je zmiňovaný pult pro vracení knih či recepce, je určeno pro větší akce – koncerty, konference, společenská setkání. Horní patro je klasická knihovna a čítárna s řadami polic plných knih, časopisů i novin nebo ve Finsku velmi oblíbených deskových her.

Kutilové budoucnosti

Do budoucnosti ovšem nejvíc míří prostřední patro. Oproti vzdušnému hornímu podlaží je sevřenější, s nižšími stropy, více členěné, podle Woolstona záměrně tak trochu nedokončené. „Zatímco nahoře v knihovně konzumujete něco, co vytvořili jiní, tady můžete sami tvořit,“ říká. „A navrhli jsme je tak, abychom mohli v budoucnosti reagovat na vše nové, co přijde – i když ještě nevíme, co to bude.“

„Můžeme lidem pomoci v jejich každodenním životě, a ta pomoc má a bude mít i v budoucnu nejrůznější podoby,“ souhlasí Anna-Maria Soininvaara. „Knihovna není nikdy dokončená.“ V době návštěvy Respektu „kutilské“ patro teprve čekalo na otevření a prostory zely prázdnotou, tedy až na hráčskou místnost, kterou zaměstnanci knihovny testovali nadšenou hrou počítačové střílečky. I prázdné prostory nicméně slibují možnosti, které běžný návštěvník knihovny úplně nečeká.

Najdeme tu kompletně zařízené nahrávací studio, interaktivní konferenční místnosti, soubor 3D tiskáren nebo laserových řezaček, které kromě dřeva dokážou zpracovat také kov, sklo nebo kámen. Jsou tu i tzv. řezací plotry, které potisknou oblečení či vyrobí plakáty a samolepky, a na dlouhém stole dokonce řada šicích strojů. Šicí stroje se ostatně chystá využít i spoluautor budovy: „Pokaždé když si koupím kalhoty, tak si je musím zkrátit – a šicí stroj doma vážně nemám.“

**

Zdroj: Respekt
Datum vydání: 10.12.2018
Rubrika / pořad: Téma
Strana / zpráva 13
Autor: **SILVIE LAUDER**

[Přidat do exportu](#) | [tisk zprávy](#) | [export do RTF](#) | [export do HTML](#) | [export do DBF](#)

Jak nás mění porno

Budou ještě mladé generace potřebovat sexuální partnery?

To slovo zazní necelých deset minut po seznámení coby jedna z prvních odpovědí na úvodní otázku. Dotaz, který skupině osmi kluků a šesti holek z jedné pražské základky položí na úvod workshopu Johana Nejedlová z organizace Konstent, zní: „Co si vybavíte, když se řekne sex?“ A kromě vážně míněných asociací („láska“) a očekávatelných vtípků („páření“) přijde řeč taky na něj. „Asi nějaký porno nebo tak

něco,“ prohlásí světácky jeden z chlapců jménem Ben.

Následující hodinu a půl semináře se osmáci občas pubertálně chichotají a pošťuchují – je jim všem třináct –, ale jinak jsou schopni o sexu mluvit klidně a velmi otevřeně. Navíc se ukáže, že mají jasnější představu o tom, jak má vypadat zdravý a konsenzuální sex, než průměrný diskutér ze sociálních sítí. Informace čerpají hlavně z internetu, ale mluví o tom s rodiči a čtou knížky. Rozumí tomu, že sexuální touhu má každý jinou nebo že sexy oblečení na holce nutně znamená, že si říká o sex.

Až na jednoho nemá nikdo problém se sexem, se svatbou ani s legální hranicí patnácti let. „Akorát teda nechápu, proč můžu mít sex od patnácti, ale na pornostránky můžu až od osmnácti, to nedává smysl,“ řekne Natan a ostatní kývou hlavou. „Nebo proč mě to pustí dál, i když zaškrtnu, že mi ještě není osmnáct?“ přidává se Miriam.

Nějaké porno už alespoň jednou viděli všichni – od náhodně zahlédnuté reklamy na pornoserver po půlhodinový lesbický film zhlédnutý s kamarádkami. Někdo teprve nedávno, jiný už v deseti či jedenácti. A většina se zatím neseetkala s ničím méně tradičním, co se týče počtu účastníků nebo míry násilí při sexu použité. Na otázku, co si o tom mysleli, někteří pokrčí rameny, další říkají, že to bylo „divný“ a nelíbilo se jim to, jiní, že je to vcelku bavilo. „Ale my samozřejmě víme, že to tak ve skutečnosti nevypadá,“ řekne Miriam klasickým pubertálním tónem prozrazujícím jistou netrpělivost s tazatelem. A jak to vědí? „To píšou všude. A říkají nám to rodiče,“ shodují se osmáci. Oni a další miliony teenagerů na planetě jsou právě teď v centru pozornosti debaty, která se naplno rozbíhá v řadě zemí světa. V hlavní roli je pornografie, z níž masové rozšíření internetu, rychlé připojení a chytré telefony či tablety učinily vzrušující a vždy a všude dostupnou zábavu. A to doslova. Jenže téhle zábavě se často říká „zábava pro dospělé“ a fakt, že se k ní velmi snadno dostanou děti, nedělá těžkou hlavu jen jejich rodičům a prarodičům, ale také psychologům a sexuologům.

Členové starších generací by svoji pozornost nicméně mohli stočit i k sobě. Podle expertů totiž může mít všudypřítomná pornografie a její proměňující se obsah, v němž je stále více místa pro dříve okrajové či za extrém považované praktiky či typy sexu, dopad i na ně. Na porno se díváme stále víc, o čemž svědčí třeba loňská statistika nejnavštěvovanějšího pornografického webu světa. Pornhub v roce 2017 zaznamenal bezmála 30 miliard návštěv, tedy v průměru jedenaosmdesát milionů denně, a během dvanácti měsíců zveřejnil 4 052 543 videí, která – pokud by si je někdo chtěl pustit všechna – trvají celkem neuvěřitelných 68 let. Ze Západu současně v poslední době přicházejí zprávy o tom, že lidé obecně, a zejména mladí, mají sexu méně. A s nimi obava, že za to může i porno.

Moc toho nevíme

Na úvod zpráva, která ustaraným rodičům úplně neuleví. Nebo naopak ano – záleží na úhlu pohledu. Když výzkumník amsterdamské univerzity Jochen Peter a jeho kolegyně Patti M. Valkenburg mapovali předloni v odborném časopise *The Journal of Sex Research* dvacet let výzkumu vlivu porna na adolescenty, našli stovky studií (jen od roku 2005 napočítali 65 anglicky psaných) zaměřených na zkoumání dopadu porna na postoje teenagerů k sexu, jejich reálné sexuální chování a celkový rozvoj. A v nich jen málo jednoznačných výsledků. Dvojice se pro zkoumání vědeckých zjištění rozhodla také proto, že jejich předchůdci, kteří se v

hromadách studií pokoušeli najít zobecňující zprávu o vztahu mladé generace k pornu, dospěli k rozdílným závěrům. Zatímco podle jednoho pohledu vědci zatím vliv porna na život mladých lidí jasně nepopsali, ten druhý naopak má za to, že prozatím shromážděné vědecké práce ukazují jeho negativní dopad. Věda zde totiž naráží na celou řadu problémů: od faktu, že se výzkumníci musejí spolehnout na to, co jim teenageři sami řeknou (ve většině zemí je vystavení pornografii lidí pod osmnáct let trestným činem), přes fakt, že mohou být při svých výpovědích ovlivněni výchovou či společenskými konvencemi té které země, po skutečnost, že do studií sexuality se obvykle dobrovolně hlásí lidé sexuálně aktivnější a otevřenější. Analýza přesto nabízí některé zajímavé závěry. Přestože se k pornu teenageři mohou dostat několika málo pohyby prstu, z většiny studií vyplývá, že zdaleka ne všichni neomezených možností využívají. Více se na porno dívají chlapci (byť v liberálnějších zemích je poměr vyrovnanější), mladí s větším zájmem o sex a ti digitálně zběhlejší. Kluci častěji používají porno coby nástroj „bratření“ s jinými kluky, a ačkoliv i oni jsou k pornu kritičtí, dívky ho častěji považují za nechutné a hloupé (a specificky mladým Švédům vadí stereotypní zobrazování genderových rolí). Obě pohlaví pak mluví o jisté ambivalenci – očekávatelné vzrušení se tu často mísí se znechucením a dalšími negativními emocemi. Některé studie naznačují, že porno může mladé lidi znejistovat v jejich představách o sexu i vlastním těle, jehož výdrž ani proporce neodpovídají porno standardům. Zároveň je patrné, že i teenageři si uvědomují to, co zmínili puberťáci v úvodu, totiž že nejde v řadě ohledů o realistické zobrazení sexu, ani pro ně není zdrojem relevantních informací. Větší tendenci sledovat porno mají teenageři, kteří nejsou spokojeni se svým životem a méně si věří nebo ti z méně stabilních rodin, stejně tak ti, kteří experimentují s drogami nebo alkoholem. Naopak méně studenti náboženských škol, byť dvě nizozemské studie naopak neobjevily žádný vztah mezi náboženstvím a konzumací pornografie.

Ve vzácné shodě se zatím provedená zkoumání shodují v tvrzení, že sledování porna urychluje dospívání a zraní. A nikdo zatím přesvědčivě neprokázal vztah mezi pornem a větší zálibou v neobvyklých sexuálních praktikách ani obavu, že častí konzumenti budou více spát s náhodnými partnery a partnerkami a obecně budou mít větší náchylnost k riskantnímu chování. „Ani po dvaceti letech výzkumu nevíme moc o tom, jak sledování porna ovlivňuje sexuální chování a postoje adolescentů,“ shrnují převažující závěr svého materiálu Jochen Peter a Patti M. Valkenburg.

Pokud západní vědci narážejí na nejednoznačnost nashromážděných dat, v Česku se potýkáme s jinou bolestí. „Nemáme téměř žádná čísla o tom, jak se pornografie v Čechách a na Slovensku konzumuje,“ shrnuje Lucie Krejčová z Národního ústavu duševního zdraví (NUDZ), členka tamního týmu evoluční sexuologie a psychopatologie. Tým právě dokončil první reprezentativní výzkum týkající se sledování porna Čechy a Slováci nad osmnáct let, z něhož vyplynulo, že se díváme bez pocitů viny a s přesvědčením, že to nijak neovlivňuje náš sexuální život. Méně než jednou za měsíc se do tohoto dráždivého světa vydává 37 procent mužů, několikrát do týdne čtvrtina, 12 procent denně či vícekrát. „Ženy nejčastěji zmiňovaly frekvenci několikrát do roka, kolem 15 procent pak několikrát do měsíce,“ říká Krejčová. „Čísla mezi muži a ženami jsou docela propastná.“ Nejčastěji se díváme na heterosexuální sex, výzkumníky nicméně překvapilo, že se v první tematické pětce objevil také skupinový sex a BDSM praktiky.

Konkrétně teenagerům se pak systematictěji věnuje psycholožka z brněnské Masarykovy univerzity Anna

Ševčíková. Díky jejímu poslednímu výzkumu zveřejněnému v roce 2014, v němž se ptala bezmála tři tisícovek dospívajících od jedenácti do sedmnácti let, víme, že některé výše zmiňované závěry platí i pro tuzemské puberťáky. Pornografické video vidělo v době šesti měsíců před měřením 56 procent z nich, přičemž kluci se dívají o něco víc než holky (necelých 62 procent oproti bezmála 53 procentům). Dívky častěji hnala zvědavost, kdežto pro chlapce bylo primární sexuální vzrušení. „Velká část dívek i chlapců říká, že sledovali porno ze zvědavosti a aby se něco dověděli o sexu,“ shrnuje závěry studie Ševčíková. „To ukazuje, že sledování porna je jedním z mnoha možných způsobů, jakým uspokojují svůj zájem o sex.“ Jiné výzkumy do skládačky dodávají uklidňující dílek – přestože jsou pornu teenageři vcelku intenzivně vystaveni, neklesá průměrný věk, v němž zažijí první skutečný sex. „A nestoupá ani počet sexuálních partnerů,“ doplňuje vše sexuolog Petr Weiss.

Něco je v nepořádku

Přes chybějící jednoznačné závěry platí, že rodiče ani experti neberou pornografii v životě svých potomků a obecně dětí a teenagerů na lehkou váhu. Někteří především proto, že sami zažili, jaký vliv zvýšená konzumace porna měla během dospívání na jejich vztah k sexu i vlastnímu tělu.

Třiatřicetiletý manažer v IT firmě Petr (jméno je změněno) se s pornem poprvé setkal na počátku devadesátých let během polistopadového boomu, kdy se mu ve druhé třídě základní školy dostal díky spolužákům poprvé do rukou pornočasopis. V osmi tomu ještě moc nerozuměl, ale později, když se pokoušel sám sexuálně žít, tak zjišťoval, že mu při navazování kontaktu s dívkami svazuje ruce pornem vytvořená představa o tom, jak má vypadat mužské tělo a jak má být „výkonné“, tedy být připraven k sexu vždy a všude. První reálnou sexuální zkušenost tak měl až po dvacítce, a to díky přítelkyni o pár let starší, která věděla, jak sex reálně vypadá. „Mladý kluk dojde velmi rychle k závěru, že je s ním něco v nepořádku, když nedokáže být tak rychle připraven k tomu, co by rád dělal,“ říká. „Muž má být macho a vždy připraven k sexu, takže kluk se trápí, stresuje. A čím víc se stresuje, tím hůř to jde, tím víc si myslí, že je s ním něco v nepořádku. Je to začarovaný kruh, který může rozseknout jenom informace o tom, že je to normální.“

Proto Petr s manželkou plánují se svými dětmi – nyní pětiletým synem a dvouletou dcerou – ještě před nástupem puberty téma probrat. U dcery chtějí dbát na to, aby měla zdravý vztah ke svému tělu, u syna, aby správně chápal, že mužská sexualita, zejména co se týče výkonu a výdrže, vypadá zkrátka jinak.

„Paušální odsuzování pornografie mi dost vadí. Ale na druhou stranu vidím škodu, kterou na člověku může její konzumace zanechat,“ říká mladý otec. Rodiče starších dětí – desetiletých či dvanáctiletých – už mají často podobné rozhovory za sebou. Inspiruje je obvykle přímá otázka dítěte či zjištění, že to syn či dcera řeší s kamarády nebo spolužáky. Jiní jdou cestou omezení či kontroly, kdy jejich děti mají přístup jen k některým stránkám, případně sledují, na co se jejich potomci dívají. Kupříkladu čtyřicetiletá učitelka Martina (jméno rovněž změněno) sleduje díky speciální aplikaci nainstalované na zařízení všech členů rodiny, co si její jedenáctiletý syn Matěj stahuje, a musí mu to navíc i odsouhlasit. „I když se na to, co si stahuje, nedívám, a navíc si myslím, že on se takových věcí zatím bojí. A navíc je velký romantik po mně,“ říká s úsměvem.

Petra a další rodiče, kteří téma doma s dětmi otevřeli nebo se k tomu chystají, chválí většina expertů.

„Osvěta je naprosto nutná,“ říká sexuolog Weiss. „Je nutné mluvit o tom, že jde o pohádku pro dospělé a že jak tělesné proporce, tak aktivity v pornu viděné nejsou norma. A že zejména ženy se v reálném životě mohou chovat jinak.“ A nemyslí jen osvětu v rodině, ale i ve školách. Vzdělávací systém ovšem obvykle reaguje na měnící se svět se zpožděním. Na českých školách je sice sexuální výchova povinnou součástí rámcových vzdělávacích programů, jak ale bude konkrétně pojatá, si každá škola určuje sama, takže je značně obtížné zmapovat, jak praxe vlastně vypadá. Pokud se však školy řídí doporučením ministerstva školství z roku 2010, tak na porno řeč v jiném kontextu než v tom přísně kriminálním (trestní zákoník) nedojde. A zatímco v Británii se debatuje o zařazení pornografie mezi povinná témata sexuální výchovy, MŠMT nic podobného neplánuje.

Moderní problém

Ve Spojených státech tuhle zprávu přivítali s jistou úlevou. V Británii, Nizozemsku nebo Švédsku naopak vyvolala poměrně velké znepokojení. Jak píše v obsáhlém textu americký magazín The Atlantic, jedna aktuální studie za druhou hlásí překvapivý trend. Lidé spolu stále méně spí a týká se to zejména teenagerů a mileniálů. Třeba v USA během šestadvaceti let klesl počet sexuálně aktivních středoškoláků z 54 procent na 40. Neexistuje shoda na tom, co tuto „sexuální recesi“, jak tomu Atlantic říká, zapříčinilo. Experti nabízejí celou škálu vysvětlení: od dopadů sexuální výchovy, která mladé dlouho strašila nechtěným těhotenstvím a nemocemi, přes ekonomické a jiné tlaky (drahé bydlení, stres) až po fakt, že mladší lidé dnes navazují méně vztahů. Atlantic nicméně připomíná, že mezi vysvětleními najdeme i ta s pozitivním znaménkem. Lidé spolu možná méně spí, protože v době zvyšujícího se povědomí o konsenzuálním sexu zkrátka souloží pouze s lidmi, s nimiž to skutečně chtějí.

Mezi příčinami se samozřejmě objevuje i snadno dostupná pornografie. Také proto, že lidstvo zároveň stále více sází na autoerotiku – ve Spojených státech se za posledních dvacet let ztrojnásobil počet žen a zdvojnásobil počet mužů, kteří říkají, že pravidelně masturbují. Což je zásadní posun, když si uvědomíme, jakým stigmatem bylo sebeuspokojování stovky let obestřeno. Atlantic upozorňuje na to, že i když neexistují přesvědčivé důkazy, že vypukla epidemie závislosti na pornu a poruch erekce u mužů, terapeutům v ordinacích reálně přibývá lidí, kterým porno do sexuálního života promlouvá. Mužů, které reálný sex už tolik nevzrušuje, či žen, které si stěžují, že chtějí víc sexu než jejich partneři.

Česká situace některé světové trendy kopíruje, ale specifika odlišného poválečného vývoje jsou stále patrná. Z reprezentativního výzkumu sexuálního života Čechů a Češek starších patnácti let z roku 2013 a ze srovnání s výsledky předchozích čtyř výzkumů pořizovaných od počátku devadesátých let vyplývá, že se milujeme stále stejně intenzivně jako v předchozích letech. Nebo to alespoň tvrdíme. „Z našich výzkumů vyplývá, že lidi nemají méně sexu,“ říká již citovaný Petr Weiss, který výzkum vedl. U nastupující generace nám ovšem chybí nová data – na výzkum letos poprvé čeští sexuologové nesehnali peníze.

V některých ohledech se kvalita sexu zvyšuje: kupříkladu Češky hlásí v porovnání se ženami předchozích generací dvojnásobné množství dosažených orgasmů a celkově větší sexuální spokojenost. Na druhé straně ale také čeští terapeuti mají zkušenost s rostoucím počtem klientů (třicátníků i padesátníků), kterým porno ovlivňuje sexuální a partnerský život. Některým pozitivně – v tom, že díky němu více experimentují –,

jiným negativně. „Setkávám se s tím hlavně v dlouhodobých vztazích,“ říká pražský terapeut Michal Petr. „Místo složitého navazování kontaktu a otevírání se emoční intimitě je někdy jednodušší si pustit porno a mít za pět minut hotovo.“

**

Zdroj: Respekt
Datum vydání: 24.9.2018
Rubrika / pořad: Fokus kontext
Strana / zpráva 46
Autor: **SILVIE LAUDER**

[Přidat do exportu](#) | [tisk zprávy](#) | [export do RTF](#) | [export do HTML](#) | [export do DBF](#)

Vyzvednut a navrácen

Příběh kamene, který je metaforou českých dějin 20. století

Slunečný zářijový den se právě přehoupł do své druhé poloviny a tichá stezka ve stínu vzrostlých javorů na okraji Karlových Varů se zdá být ideálním místem pro výlet na sklonku babího léta. „Tady máme svého skutečného šéfa,“ pronese štíhlý třicátník s úsměvem německy a mávne rukou směrem k rozměrné mramorové bustě. Třicátka mužů a žen shromážděných před ním v půlkruhu se srdečně směje a o chvíli později se přesouvá na vyvýšeninu pod stromy, aby se s nadživotně velkou hlavou svého „skutečného šéfa“ – Johanna Wolfganga von Goetha – vyfotila. Tenhle šéf už je sice celých 186 let mrtvý, německý Goethe-Institut však stále nese jeho jméno a pečuje mimo další aktivity také o odkaz tohoto spisovatele, považovaného za jednoho z největších německých autorů vůbec. České a německé zaměstnance tuzemské pobočky institutu, jemuž se o PR a kontakt s tiskem stará zmiňovaný třicátník Tomáš Moravec, ovšem do západočeského lázeňského města minulý týden přivedl kus mramoru, který stojí na stezce o pár metrů dál.

Je z prvotřídního carrarského mramoru, z něhož s oblibou sochal třeba Michelangelo, a váží úctyhodných šest tun, ale jinak to není zrovna výstavní kousek. Kámen je otlučený a špinavý, na pár místech jsou patrné stopy po lžici bagru, na přední straně chybí reliéfní deska, která – jak víme ze starých kreseb – kdysi zobrazovala básníka a jeho múzu s číší vína. Písmena jména Goethe se kdosi pokoušel zcela odstranit, takže jsou jen obtížně čitelná. Jde o podstavec, na němž od konce 19. století stávala zmíněná Goethova busta, než ji místní při poválečné denacifikaci odklidili pryč. Nyní se po více než sedmdesáti letech vrací do karlovarských ulic. A vrací se záměrně bez lesku a oprav.

Jednak proto, že město nemá restauraci pomníku na seznamu priorit ani akutních investic, ale také proto, že lidé, kteří hráli v příběhu ztraceného a zase nalezeného monumentu hlavní roli, si to ani nepřejí. „Mně by se naopak líbilo, kdyby zůstal v tomto stavu, ukazuje to historii i s jejími šrámy,“ říká Berthold Franke, ředitel české pobočky Goethe-Institutu, která před časem oslavila čtvrt století působení v Česku, když o dvě

hodiny později sestupujeme lesem od známé karlovarské rozhledny Diana. „Tyto dva pomníky vyprávějí velmi zajímavý příběh nejen o česko-německých vztazích, ale o celé české historii 20. století. A když sokl zůstane prázdný, každý si tam může představit něco jiného.“ „Mně se to taky takto líbí,“ souhlasí náměstek karlovarského primátora Jiří Klsák, který s Goethe-Institutem spolupracoval. „Chápu to jako dokument změn v pohledu na česko-německé vztahy. Proto by se mi líbilo, kdyby se ten pomník dál proměňoval v čase.“ Jedna „konečná podoba“ by podle přítomných neměla platit ani pro výklad spletité společné historie.

Sobě ztracen hynu

Německý literární velikán Karlovy Vary miloval. Byl zde během svého života třináctkrát, kdosi spočítal, že ve městě celkem strávil bezmála tři roky. V řadě jeho návštěv hrály významnou roli ženy. A zejména ta poslední: fakt, že se tehdy čtyřiasedmdesátiletý Goethe neúspěšně dvořil devatenáctileté Ulrice von Levetzow, vstoupil do literárních dějin. Také proto, že po jejím odmítnutí už se do západních Čech nikdy nevrátil a smutek přetavil do Mariánskolázeňských elegií, kde si hořce stěžuje, že „býval bohů miláčkem“, ale nyní už „mně ztracen svět, já sobě ztracen hynu“.

Goetha do Varů nicméně táhla také jeho badatelská vášeň, obdiv k zdejší přírodě (láskou k západním Čechám zahofelo více německých spisovatelů) či touha po vybrané společnosti. Město dokázalo uspokojit rozličné složky jeho osobnosti. Jako amatérský geolog se kupříkladu zapojil do zkoumání malé čtvrtohorní sopky Komorní hůrky na Chebsku nebo sbíral zvláštní neobvyklé horniny (část jeho sbírky je stále k vidění v karlovarském muzeu). „V době, kdy sem Goethe jezdil, lázně nabyly na důležitosti a postupně se staly centrem evropského společenského života,“ říká náměstek karlovarského primátora, profesí archeolog Jiří Klsák. „Goethe měl možnost se zde setkávat s lidmi intelektuálně na výši, se šlechtou. A byly mezi nimi samozřejmě i krásné ženy.“

Lásku k západočeským lázním spisovatel rád zmiňoval, známý je jeho výrok, že by rád žil jen na třech místech na světě a vedle Říma a německého Výmaru do této trojice zařadil Karlovy Vary. Zejména za toto skvělé celoevropské PR cítili karlovarští radní vůči svému proslulému hostu závazek, který se rozhodli na počátku osmdesátých let 19. století, tedy půl století po jeho smrti, splatit mramorovou bustou, již v roce 1883 vztyčili na prestižním místě před hotelem Pupp. Nebýt turbulentního 20. století, zřejmě by dodnes stála nepovšimnuta v karlovarských ulicích. Nepovšimnuta také proto, že se nijak zvlášť nápaditým zpracováním neliší od běžných „uctivých“ pomníků velikánům.

Jenže němečtí velikáni to neměli po druhé světové válce úplně jednoduché. Mramorový Goethe sice konflikt přežil bez úhony a konec války ve městě proběhl v klidu (jediným zádrhelem se ukázala být nechuť německého starosty symbolicky předat klíče od města Čechům, lázně tedy „převzala“ dvojice amerických důstojníků, kteří za tímto účelem přijeli z kopců za městem, kde čekali na příchod Rudé armády). Následně ale byla socha zbedněna a rok po válce o jejím odstranění z karlovarských ulic rozhodl v rámci pečlivé „denacifikace kultury“ orgán jménem Místní osvětová rada, jemuž předsedal místní sochař Ladislav Kozák. Šlo o jednu z mnoha institucí ustavených půl roku po válce prezidentem Benešem, aby vykonávaly „soustavnou kulturní a státně-politickou výchovu lidu“.

Ve zprávě z ledna 1946 sice tato rada uznává Goethovu genialitu, světovou slávu i význam v dějinách Karlových Varů, zároveň ale byl prý „typickým představitelem německví“, přičemž zejména vynikal „úctou, až servilností vůči aristokracii a panovnickým rodům“. „Ačkoli byl velikánem literatury, jako člověk byl malý,“ píše se v posudku. Podle náměstka Klsáka tuto servilitu pováleční denacifikátoři dokládali historkou, podle níž šel jednou Goethe s hudebním skladatelem Ludwigem van Beethovenem, a když potkali jakési šlechtice, tak podle legendy vzpurný hudebník neuhnul a odmítl se uklonit, kdežto šlechtu obdivující Goethe udělal přesně to, co se po něm chtělo. „Jedno z největších kulturních barbarství, které se tu po válce stalo, bylo označit Goetha za šosáka,“ říká Klsák.

Autor Fausta se nicméně neocítl v takové nelibosti jako jiné karlovarské sochy, třeba kovová skulptura bezejmenného turisty, kterou na jednu z vyhlídek nad městem umístil během první světové války místní německý turistický klub a již po druhé světové válce ji kdosi rozbil kladivem a zbytky sochy zakopal do země, nebo zcela zničený památník vojákům bojujícím za Rakousko-Uhersko v první světové válce. Busta byla umístěna do místního muzea a mramorový sokl se někam ztratil. Hlavu z muzea vytáhli v roce 1952 – zatímco jména „kulturních čističů“ známe, jména částečných rehabilitátorů jsou zapomenuta – a umístili ji na nový sokl do stísněnějšího prostoru na břehu říčky Teplé, na odlehlejší místo na stezce, která tehdy nesla jméno Goethova ruského básnického kolegy Puškina. Tedy básníka, který ve Varech nikdy nebyl.

Génius na bagru

Novou kapitolu pomníku pak před třemi lety začal psát bagrista, který hloubil zem pro připravované parkoviště v karlovarské čtvrti Tuhnice a z hlíny na pozemku obklopeném paneláky na něj vykoul desítky let ztracený podstavec. Jak se ocítl pod zemí, nevíme, podle jedné teorie jím byl „vyplněn“ jeden z kráterů po spojeneckém bombardování. Bagrista mohutný kus mramoru odvezl svému příteli sochaři, který rozpoznal nápis se spisovatelovým jménem a oslovil karlovarskou radnici. Zpráva o zázračně nalezeném podstavci v Praze zaujala ředitele Goethe-Institutu Bertholda Franka, jehož nadchla natolik, že společně s kolegy požádal Karlovy Vary o zapůjčení soklu. „Zaujalo mě, že byl takto náhodou a po tak dlouhé době objeven a vyzvednut ze země,“ říká Franke. „Normální Goethův pomník by mě tolik nezajímal.“

Memento komplikovaných česko-německých vztahů bylo po pár měsících postaveno před výstavní pražské sídlo GoetheInstitutu na Masarykově nábřeží. V jednu dobu pomník „dokončil“ podobně symbolicky výtvarník Jiří David, který na vrchol podstavce umístil stavební kolečka naplněná vedle Goethových knih také sutí, kousky cihel, nedopalky cigaret, vlasy či částmi počítačů. Institut plánoval, že sokl poskytne dalším umělcům pro jejich nápady, a to nejen ve fyzickém světě, ale i v tom virtuálním. Třeba skrze QR kódy umístěné na pomník by se mohl kdokoli, kdo by šel právě kolem, seznámit s nejrůznějšími výtvarnými nápady.

Smělé plány překazily přísné pražské úřady, které nepovolily umístění pomníku na Masarykově nábřeží. Loni v prosinci se tedy podstavec vrátil zpět domů a minulý týden po více než sedmdesáti letech do karlovarských ulic. A jak už jsme zmínili – zůstává otlučený a plný šrámů. Podobně jako současnost česko-německých vztahů – a to i ve Varech. Ještě nedávno tu byl jasně patrný strach z masivního návratu po

válce vyhnáných Němců. Nakonec je ovšem ve spleti národnostních vztahů zastoupili Rusové a vztah k civilizovanějším západním sousedům se proměnil k lepšímu. Nicméně protiněmecké sentimenty přetrvávají. Velkou kritiku třeba vyvolal před časem krok místního podnikatele, který po přestavbě staré továrny, kde se vyráběla becherovka, na pivovar nové místo pojmenoval Becherplatz. Kritiky rozpálilo, že „to je německy“. Bouře ovšem za chvíli utichla a místu zůstal jeho německý název.

**

Zdroj: Respekt
Datum vydání: 7.5.2018
Rubrika / pořad: Fokus - kontext
Strana / zpráva 38
Autor: **SILVIE LAUDER**

[Přidat do exportu](#) | [tisk zprávy](#) | [export do RTF](#) | [export do HTML](#) | [export do DBF](#)

Dalekát' pout' Máchova Máje

Proč mají Češi pořád rádi svoji úplně nejlepší báseň

Nebyl úplně pozdní večer, hrdliččin hlas nikoho k ničemu nezval a Karel Hynek Mácha ve skutečnosti vypadal nejspíš jinak, než jak ho s šeříkem v jedné ruce a brkem v druhé vysochal před více než stoletím Josef Václav Myslbek. Ale Aleně Švejdomové, která se chvíli po osmé večer Prvního máje zakousne do ořechového dortu, který na Petřín přinesla její dcera Amálie, nic z toho nevadí. Hodinu předtím zástupkyně ředitele pražského Anglického gymnázia, která tam učí také český jazyk a literaturu, zapálila u Máchova pomníku svíčku a otevřela ohmataný a hustě podtrhaný a opoznámkovaný výtisk Máje z roku 1935. Následující minuty zní Petřínem trudný příběh Jarmily, Viléma a Hynka: předčítaný z Kindlu i z letitých výtisků sehnanych v antikvariátu. Stydlivě a potichu i sebevědomě a nahlas. Z úst studentů, kteří se chystají k maturitě a cestu k nejslavnější české básni si teprve hledají, i od lidí, kteří maturovali před půlstoletím a některé pasáže umějí dodnes z paměti. Když lékař Vinohradské nemocnice Jan Šturma, který se šel s manželkou projít na Petřín první květnový den po mnohaleté pauze, začne okouzlen náhodným setkáním hlubokým hlasem recitovat „zemi krásnou, zemi milovanou, kolébku mou i hrob můj, matku mou, vlast jedinou i v dědictví mi danou“, asi padesátka přítomných dojatě ztichne.

O Máchu přítom původně ani nešlo. Švejdomová začala setkání u sochy před třidvaceti lety pořádat se záměrem ukázat studentům, které tehdy učila na Křesťanském gymnáziu, jak vypadá veřejný happening. „Už ani nevím, jak jsem přišla na Máchu,“ říká. „Ale postupně se to rozrůstalo a nabalovalo. Dnes chodí moji současní i bývalí studenti, přátelé. A zapojujeme i náhodné kolemjdoucí.“ Z výukové ukázky happeningu se tak postupem let stala společenská událost a oslava Máchova díla, byť na happeningu taky občas dojde. Jako třeba loni, kdy večer „narušila“ skupina nahých „alternativních recitátorů“, kteří místo Máje přednášeli erotické pasáže z Máchova proslaveně skandálního deníku a následně s výkřikem „žádná

láska, jen sex“ zmizeli na Petříně.

Prostě tradice

Alena Švejdová akcí vychovává novou generaci milovníků Máje. „Přečíst si to tady je úplně jiné než ve škole, kde to číst musíme,“ shoduje se skupina studentů, kteří budou za rok maturovat a se Švejdovou je na podzim čeká podrobná analýza textu „slovo po slovu“. Studenti prý mají obvykle o něco raději Erbena, ale k Máchovi si řada z nich najde cestu. „To je kniha, kterou by si měl přečíst každý Čech,“ říká třeba jedna ze současných svěřenkyň Aleny Švejdové Adéla Tajovská. „Příběh je úžasný a romantický v původním významu toho slova, oslavuje krásy české země. A je to prostě tradice.“

Tahle bezmála dvě stě let stará tradice se drží na scéně především právě díky lidem, kteří Máj připomínají jinak než jako zkamenělé dílo dávno mrtvého literáta a položku z povinné školní četby. Jak u lidí, kteří zašli k Máchovi první květnový den na Petřín, tak rychlým průzkumem na sociálních sítích se ukazuje, že Máj známe naprosto všichni. Skupina běžců, lidé na procházce se psy i manželský pár z Indie, který si o něm přečetl tři věty v průvodci. Řadu lidí ovšem vypjaté drama nikdy neoslovilo. „Nikdy mě to nezajímalo a nic si z toho nepamatuju, jen že jsem na základce dostal tři minus,“ směje se Honza Hrubý, který na Petřín vzal svoji ruskou přítelkyni Irinu. A přestože se před Máchou vyfotili a políbili (je to koneckonců symbol lásky), po dvou nočních na dráze Honzu mnohem víc než „strašný lesů pán“ zajímá pivo.

Milovníky básně ovšem obvykle někdo důležitý v jejich životě „zasvětil“. „Měl jsem fantastickou učitelku češtiny, která měla Máchu ve velké oblibě,“ říká zmiňovaný lékař Šturma. „Miluju to. Díky babičce – skvělé češtinářce,“ doplňuje mozaikou producentka Kamila Zlatušková. „Přivedl mě k němu kamarád, který jednou o Máji vášnivě vyprávěl celou cestu z Plzně do Domažlic,“ dokresluje zdroje ekologický aktivista Jan Rovenský. Další práci odvedli spisovatelé, filozofové či badatelé, kteří se analýze Máje intenzivně věnují prakticky od jeho vzniku. Architekt Adam Gebrian podle svých slov báseň objevil až díky náhodně přečtenému eseji z pera Vítězslava Nezvala, v němž Máj srovnával s Čechovým povídkovým souborem *Ve stínu lípy*. „Úplně mě to zasáhlo a na základě toho jsem si pak Máj přečetl a rozhodně nezklamal,“ vzpomíná. Další si k básni našli cestu přes lásku ke krajině, do níž Mácha děj zasadil – v okolí hradů Bezděz a Houska, asi osmdesát kilometrů od Prahy v místě, kterému se nyní říká Máchův kraj. Buď jako tamní rodáci, nebo výletníci a chalupáři.

A zdá se, že tahle dvě stě let dlouhá tradice hned tak neskončí. Vedle ryze komerčního aspektu, kdy z jeho příběhu těží turistický ruch v oblasti kolem Máchova jezera, totiž Máj dále zajímá umělce, kteří přinášejí nová zpracování, i badatele, kteří objevují nové skutečnosti o Máchově životě i díle.

Nehotovost, ale geniální

Máj měl být začátkem velké kariéry mladého ambiciózního literáta. Pražský rodák Hynek Mácha, který si k počestné verzi jména Ignac, jímž ho pojmenovali rodiče, přidal básnické jméno Karel, měl s psaním smělé plány. Zatím si ale coby právě dostudovaný právník sháněl v Litoměřicích seriózní zaměstnání, aby uživil těhotnou snoubenku. Svůj „veršovaný románek spíš než romantickou báseň“, jak píše v dopise v dubnu 1836, vydal v době, kdy se pro něj vše probouzelo. V listopadu 1836 ovšem po krátké nemoci v den, kdy se

měl ženit, umírá.

K básni i Máchovi samotnému měli výhrady jak jeho současníci, tak nástupci. O generaci starší kněz a básník Vojtěch Nejedlý mu vyčítal, že se „od cesty pravé uchýlil, zlosyna za předmět vyvoliv“, Josefu Kajetánu Tylovi, který dva roky předtím otextoval pozdější českou hymnu, připadal Máj „nečeský“. Bezmyšlenkovitost a mlhavost vyčítal později Máchovi Ladislav Klíma a podle Otokara Březiny byl velmi přeceňován. A zatímco Tylovi vadila Máchova „nečeskost“, jiní „nadmárodní“ kvality Máje, jehož děj by se mohl odehrávat de facto kdekoli a který zkoumá univerzální otázky lidského bytí, naopak oceňovali. Když se Karel Čapek ptá Masaryka v Hovorech s TGM, kterého českého literáta má v oblibě, mluví prezident o tom, jak ho ovlivnil fakt, že dříve než domácí autory znal důkladně ty světové a právě srovnání se světovými vzory „nedovolilo mu nadšení“.

„Chcete-li vědět, koho mám nejraději, tedy Máchu, třebaže v něm vidím jen náběh a nehotovost.

Ovšem geniální,“ říká TGM.

Přes počáteční skepsi byl nicméně Mácha nakonec „veden do slávina české literatury jako líbezný pěvec vlastenectví, jara a lásky“, jak píše teoretik umění Karel Teige ve sborníku Ani labuť ani Lúna vydaném při příležitosti stého výročí vydání Máje. Jenže právě tato interpretace Máchy zase vadila Teigemu a ostatním surrealistům. Mácha pro ně nebyl líbezný pěvec, jak jej stvořila široká veřejnost i oficiální výklad, levicově orientovaní intelektuálové v něm viděli bezmála revolucionáře, který jde proti konvencím společenským i politickým. Každá generace umělecká i politická pak Máchova slova naplnila vlastním obsahem a přizpůsobila momentální agendě. „Máj podléhal i různým interpretačním znásilněním. Za války třeba byla snaha tam nalézt alegorický obraz utiskovaného češství. Komunisté se zase z Máchy snažili v padesátých letech udělat prvního českého materialistu,“ říká Jiří Trávniček, literární historik a teoretik, zástupce ředitele Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR. Underground oceňoval Máchovu nonkonformitu a vzpuru a i lidé, kteří úplně nepatřili k disentu, viděli před revolucí v máchovských oslavách lásky únik z povinného diktátu Svátku práce a stupidních prvomájových průvodů. A u Máchova hrobu na pražském Vyšehradě, kam byl před válkou převezen z Litoměřic, se zastavili také demonstrující studenti 17. listopadu 1989. Čtenářům se Máj líbil od začátku. Mácha píše bratrovi v květnu 1836 o tom, jak je „šťastný“, protože „takořka o exempláře dračka byla“, přestože dal tisknout ambiciózních šest set kusů. A co obdivovali i Máchovi největší počáteční kritici, byla krása a bohatost jeho jazyka.

Pořád je co objevovat

Vlastně není až tolik překvapivé, že právě Máj bývá považován za vůbec nejvydávanější dílo české literatury. Badatelé Ústavu pro českou literaturu (ÚČL) pro nové vědecké vydání Máje, které plánují na přelom roku (bude doplněné o DVD s Máchovým rukopisem Máje a dalšími dokumenty), aktualizovali již existující databázi vydání – a napočítali jich více než tři stovky. „Ne všechna jsou dostupná. Některá existují pouze v jednom výtisku, nebo v několika výtiscích, které mohou být v soukromých sbírkách, či jsou nezvěstné. A hlavně se nedá s jistotou určit, co vše lze považovat za samostatné vydání,“ vysvětluje Michal Charypar z oddělení literatury 19. století ÚČL, proč číslo nebude nikdy nezpochybnitelně přesné. Tým badatelů ÚČL se poslední tři roky zabýval například otázkou, zda jediný dochovaný rukopis Máje, který byl

objeven v pozůstalosti obrozence Krouského, skutečně pochází z Máchova pera. A za pomoci chemiků či písmoznalců prokázal, že ano. Další objev pak zveřejnil počátkem letošního roku badatel ÚČL Petr Píša, který se dlouhodobě věnuje cenzuře – zjistil, že cenzor sice Máj povolil, ale donutil Máchu k několika změnám v textu. Co konkrétně Mácha změnil, ovšem nevíme.

„Dotýká se dvou hlavních témat poezie obecně – lásky a smrti,“ přemýšlí Charypar o tom, proč Máj dodnes inspiruje umělecky založené fanoušky. Hudebník a hudební manažer Romek Hanzlík (56) už si nepamatuje, co přesně ho před časem – po desítkách let od povinného setkání ve škole – k dílu přivedlo. Zato si jasně vybavuje, jak prožíval blížící se padesátku. „Najednou jsem začal řadu věcí přehodnocovat, uvědomil jsem si, že jsem ve druhé třetině života, ale taky možná za polovinou,“ říká usměvavý muž. Pro tento svůj „neklid“ a otázky související s „rostoucím věkem“ našel dokonalou útěchu právě u Máchy. V Májí ho oslovila zejména pasáž, v níž Vilém ve vězení rozjímá nad životem a smrtí. „Cítím tam plynutí času, pomíjivost všeho,“ říká Hanzlík.

Nejprve se společně s dětmi vydal po stopách Máchovy cesty do Benátek, kdy mu jako primární průvodce sloužil básníkův deník. I když ne pěšky, ale na kolech, a pouze jednosměrně. Hanzlík je kromě hudební kariéry i držitelem dvou ocenění soutěže Czech Press Photo, takže po cestě hodně fotil. Část snímků využil, když jako vůbec první loni vydal Máj, v němž fotografický doprovod zabírá stejně místa jako text. A byť fotil černobíle a polovinu snímků na film, přenesl podle svých slov Máj do 21. století. Hanzlík navazuje na tradici výtvarného zpracování Máje, která je stejně dlouhá a bohatá jako ta čtenářská či analytická a zahrnuje významné tuzemské výtvarníky od Mikoláše Alše po Toyen. A největšího českého básníka nechce opustit ani v budoucnu. „Často si na něj vzpomenu, jestli by i dnes chodil pěšky, nebo létal do Nepálu,“ říká. Jako další knihu plánuje fotografickou ilustraci zmíněného italského deníku. Mácha žije dál.

Zdroj: Respekt
Datum vydání: 29.1.2018
Rubrika / pořad: Prezidentské volby 2018
Strana / zpráva 18
Autor: **SILVIE LAUDER**

[Přidat do exportu](#) | [tisk zprávy](#) | [export do RTF](#) | [export do HTML](#) | [export do DBF](#)

Mámo, nevol Zemana

Politický příkop vzniklý v české společnosti se táhne i napříč rodinami

Dva dny před druhým kolem prezidentské volby zapípal Janu Delongovi v kapse mobil. Jeho jednaosmdesátiletá babička mu psala, že přes všechny jeho argumenty ve společných diskusích prostě nemůže dát ve druhém kole prezidentské volby hlas Jiřímu Drahošovi a stejně jako v kole prvním podpoří Miloše Zemana. Bývalý šéf Akademie věd ČR měl totiž během debaty na televizi Prima večer předtím v uchu naslouchátko a skrze něj mu jeho poradci radili, co říkat. A to, psala babička svému

osmadvacetiletému vnukovi, jasně ukazuje, že to je člověk bez vlastního názoru, jehož opravdu nelze volit. Studentovi informační vědy a knihovnictví v Brně a dnes knihovníkovi v rodném Třinci, který je svojí profesí vycvičen k obezřetné práci s informacemi, se naslouchátko pro pokyny do Drahošova ucha nezdálo. Debatu sice neviděl, ale vybavil si podobnou situaci z jejich pří o nejlepšího prezidentského kandidáta, kdy babička třeba uvěřila internetovým zvěstem, že zpomalené záběry Jiřího Drahoše ze setkání s rodáky v Jablunkově jej ve skutečnosti ukazují opilého. Jan proto sedl k počítači a po několika minutách googlování objevil zdroj babiččiny informace o naslouchátku – anonymního diskutéra v debatě pod jedním z textů ze zpravodajských webů, které o duelu referovaly. Když babičce namítl, že jde o nepodložený nesmysl a že Drahoš žádné naslouchátko ve skutečnosti stejně jako Zeman v uchu neměl, odmítla vysvětlení přijmout a k urně šla jako rozhodnutá volička Miloše Zemana.

Jak přesně probíhal nedělní oběd u Delongů v Třinci den po finále prezidentské volby, jsme kvůli uzávěrce nestihli zjistit, Jan ovšem netipoval, že by proběhl v nějak válečné atmosféře. A to přesto, že ať už volby dopadly jakkoli, u stolu seděli ve stejném poměru „poražení“ i „vítězové“: stávajícího prezidenta Zemana podporoval kromě prarodičů také otec a maminka, zatímco on sám s bratrem, maminkou a přítelkyní dali hlas Jiřímu Drahošovi. „Drahošovci“ volili podle svých slov respektovaného a čestného akademika, který klade důraz na vzdělání, „zemanovci“ pak zkušeného politika, který rozumí obyčejným lidem. Co měly oba „tábory“ naopak společné, bylo hluboké přesvědčení, že právě jejich volba je tou nejlepší možnou pro budoucnost země. „Občas na sebe křičíme, emoce jsou hodně vypjaté, ale jak se jednou rozhodne a je po volbách, tak to odezní, a normálně spolu mluvíme,“ vysvětluje očekávání klidného oběda Jan.

Což nicméně neznamená, že by jej rodinné názorové výměny nefrustrovaly a nerozčilovaly. Vadí mu hlavně, že jeho nejbližší více „kriticky“ neuvažují nad informacemi, které najdou na internetu, nebo které k nim dorazí e-mailem od přátel a známých. A že často ignorují jeho pokusy o racionální diskusi a argumentaci. „Nesnažím se je nicméně přesvědčit o svém pohledu,“ říká Jan. „Snažím se je pochopit.“

Dva národy v jednom

Jak celou situaci vnímají Delongovi rodiče a prarodiče, nevíme, rozhovor odmítli. Stejně jako skoro všichni příbuzní lidí, s nimiž Respekt pro účely toho textu mluvil a kteří zažívají v rodině názorové střety. Většinou nechtěli riskovat, že by společný rozhovor o těchto citlivých a bolestných srážkách dál zhoršil už tak nabitou vztahy. Ne všude to totiž probíhá tak poklidně jako u Delongů v Třinci. Narozeninové oslavy přerušené pláčem, dramatické odchody od večeře, výhrůžky zrušením společné oslavy Vánoc, ostré hádky u zdánlivě tak nevinných příležitostí, jako je sledování televizního seriálu, jen částečně žertem míněné vyhrůžky vyděděním – taková je realita mnoha zdejších názorově rozdělených rodin.

V nejextrémnějších podobách jsou následkem zcela přetřhané vztahy. Což se stává třeba v okamžiku, kdy do hry vstoupí místo vzdálených pozorovatelů dění jeho přímí aktéři. Známa novinářka Kateřina Eliášová se tak po sérii konfliktů úplně přestala stýkat se svou tetou a taky jejími dcerami. Bývalá reportérka Lidových novin před časem z listu odešla na protest proti střetu zájmů majitele a vicepremiéra Andreje Babiše a po konfliktech s vedením listu; teta – Babišova podporovatelka – její krok naprosto odmítala přijmout a

pochopit. Zlomový moment ovšem nastal v okamžiku, kdy se na veřejnost dostaly tajné nahrávky, kde šéf hnutí ANO říká svým společníkům na Kateřininu adresu vulgární urážky. A teta se i v této chvíli přiklonila na stranu svého politického oblíbence. „Řekla, že jsem si to beztak zasloužila, protože jsem o Babišovi psala špatně,“ říká Kateřina. „Pro mě to byl šok a je mi to celé pořád moc líto. Kvůli ničemu dalšímu jsme se nikdy nehádali a vždy si pomáhali.“

Byť nemáme po ruce tvrdá data ani důkladnou sociologickou studii, zprávy z terénu naznačují, že fakt politického rozdělení začíná být tématem pro stále více rodin. Pokud má pravdu politolog z Cardiffské univerzity Jiří Přibáň, podle něhož se česká společnost dělí na dvě poloviny – „dva národy v jednom“ –, nikoho asi nepřekvapí, že tohle dělení běží také skrze řadu českých rodin. A že to začíná být rozšířený fenomén, potvrzují i vztahoví a rodinní terapeuti a poradci, v jejichž poradnách končí s podobným problémem stále více lidí. „Spíše než mezi partnery, kde většinou vládne shoda, mají lidé tenhle rozkol s rodiči, prarodiči či vzdálenějšími příbuznými,“ říká psycholog a terapeut Michal Petr.

A sázky přitom letí pořád vzhůru. Zatímco před pár lety se lidé mohli doma hádat tak leda o rovné či progresivní dani nebo o poplatcích u doktora, dnes jsme se od rozdílných sociálně-ekonomických receptů dostali k mnohem osudovějším věcem: k základním hodnotám typu tolerance a pomoci slabším či základním otázkám jako bezpečnost země a její civilizační a spojenecká orientace. A právě v pohledu na tyto otázky se Češi dnes podle Přibáně dělí na dva rozdílné národy. „Jeden je ustrašený, uzavřený a spokojený sám se sebou,“ říká Přibáň, „ten druhý naopak otevřený, proevropský a podnikavý.“ Není divu, že v tak velkých otázkách jsou emoce napjaté nadoraz. „Jde o celkový pohled na svět, o to, co je důležité, co chceme pro svoje děti, čemu věříme – tam může být nesoulad velký problém,“ říká psycholog Petr, podle něhož se drama zvyšuje, pokud je tento světónázor úzce propojen s vnímáním sebe sama. „U lidí, pro které je to téma extrémně důležité a mají s tím spojenou svou identitu a hodnotový žebříček, jde o obranu sebe sama,“ říká Petr. „Takoví lidé pak mohou mít pocit, že jejich příbuzní odmítají je samotné, nikoli jen nějaký názor.“

Dvaadvacetiletá studentka psychologie Kristina Štindlová je lesba a „hluboce“ se jí podle jejích slov dotklo, že její katolicky orientovaná jihomoravská rodina – rodiče a starší bratr – volila v prvním kole konzervativního kandidáta Pavla Fischera i přes jeho prohlášení, že by homosexuála nejmenoval soudcem Ústavního soudu. „Brala jsem to jako zradu na sobě, jako přiznání, že je vůbec nezajímá, kdo jsem a jaká bude moje budoucnost,“ říká Kristina. „Pro ně není důležitá možnost, že bych třeba mohla uzavřít s partnerkou manželství, že bych mohla žít jako jiní, adoptovat děti...“ (Ve druhém kole se nicméně rány mírně zacelily, když šla celá rodina ve shodě podpořit Jiřího Drahoše.)

V žádném tématu se nicméně odlišný pohled na bezpečnost, prosperitu země a její celkovou budoucnost země neláme v současném Česku tolik jako u tématu migrace, které kazí nedělní obědy v řadě rodin. Podle mladoboleslavského lékaře Jaroslava Mitlenera (60) jde dnes o zcela fatální otázky, tedy o budoucnost a samotné přežití evropské civilizace. A doktora Mitlenera hluboce znepokojuje, že to jeho rodina – zejména dvě dospělé dcery – vidí jinak. „Pohled mladší generace je povrchní, oni to nedomýšlejí,“ říká.

„Nedomýšlejí, co bude za deset, dvacet let, když si sem pozveme migranty.“ Takový krok podle pana Mitlenera nemůže skončit jinak než násilným konfliktem a zánikem jedné ze dvou „skupin“ – buďto

stávajícího obyvatelstva evropských zemí, nebo právě teď přicházejících migrantů.

Doktor Mitrner je přesvědčen, že jak v pohledu na migraci, tak v rozhodování u současných prezidentských voleb jde v rodinách často o generační střet. „My starší máme pocit, že nejsme tolik respektováni, jako tomu bylo zvykem v minulosti,“ říká a je to pro něj jeden z důvodů, proč dal v právě skončeném hlasování na rozdíl od svých potomků v obou kolech hlas Miloši Zemanovi. „On je sice nemocnej, ale není blbej! Má filcové boty, protože ho tlačí paty. To ještě neznamená, že nemůže být prezident.“

A nejspíš se zde skutečně naplno projevuje dramatický rozdíl v zážitcích generací, které vyrostly a dospěly před revolucí, a těch, které si už život vytvořily ve svobodném světě. Barbora Vráblíková, která je na mateřské dovolené s třináctiměsíčním synem, a její dvě sestry se o politice hádají s dvašedesátiletou maminkou. A příkop je podle nich utvořen právě rozdílnou životní zkušeností. Zatímco maminka stále žije v jejich rodném podkrkonošském Rudníku, dvě ze sester mají za sebou léta života v Irsku, Austrálii a Spojených státech. „To zásadně utvářelo náš pohled na svět,“ říká Barbora – třeba právě u migrace nebo obecně vztahu k cizincům. A dělicí čára se podle ní táhne i skrze vzdělání – maminka nemohla z kádrových důvodů před listopadem studovat a živila se v dělnických profesích, Barboru formovalo vysokoškolské vzdělání zejména v odlišné práci s informacemi. Maminka sice nečte dezinformační servery jako tolik jiných lidí vedoucích se svými blízkými hádky kvůli politice, ale – jak říkají dcery – „čte Blesk a dívá se na Primu. To stačí, abychom věci viděly dost jinak.“

Zároveň však i letošní prezidentská volba potvrdila, že jasné a jednoduché dělítko mezi protikladnými tábory nejde najít. V tomto civilizačním sporu proti sobě nestojí velká města a venkov, vzdělaní proti méně vzdělaným, bohatí proti chudým. Hranice vede napříč těmito skupinami – a i na rodinných půdorysech se toto dělení odehrává po mnoha osách.

Ne tak úplně kavárna

Skupina teenagerů se rozesměje, když se z reproduktorů ve třídě ozve osmdesátkový pop, který vznikl dvacet let před tím, než se narodili. Nejen alternativním „zvoněním“, které si vybírají sami studenti, vypadá tahle škola jako hnízdo „pražské kavárny“. Na Gymnáziu Evolution Sázavská v srdci pražských Vínograd opravdu studují děti lékařů, manažerů velkých firem, případně rovnou „rentiérů“. Nicméně i je od sebe navzájem a od jejich rodičů oddělil rozdílný pohled na řadu otázek. Třeba už jen na zájem o politiku. „Máma se o politiku úplně přestala zajímat, což mě mrzí i štve zároveň,“ říká osmnáctiletý Václav. „Na prezidentské volby byla v cizině, ale byla si líná udělat voličský průkaz.“

Jeho stejně starou spolužačku Janu rodiče před druhým kolem prezidentské volby, do něhož mohla díky čerstvé plnoletosti promluvit, přemlouvali, aby dala hlas Zemanovi – stejně jako oni, programátor a překladatelka. „Nejsou jeho velcí fanoušci, ale mají pocit, že oproti Drahošovi představuje menší zlo,“ říká Jana s tím, že rozhodující otázkou je pro ně téma migrace, kde se jim líbí prezidentův odmítavý postoj. Jana však Zemanovy „migrační“ postoje považuje za vyhocené a jeho chování za hulvátské, a tak volila Drahoše. Šestnáctiletý kvintán Honza ještě volit nemůže, ale mámu podnikatelku naštvál, když přišel domů s plackou Mirka Topolánka na klopě, a když ve studentských volbách podpořil Realisty. „Máma s tátou volili

Drahoše, který mi přijde lehce bezpáteří a jako někdo, kdo si nestojí pevně za svými názory,“ říká Honza. „Já jsem vcelku euroskeptický, ale ne nijak extrémně, proto by se mi nejvíc líbil Topolánek.“

Gymnazisté ale zároveň ukazují, že z rodinných hádek o politiku existuje cesta ven. V žádné z rodin oslovených studentů není konflikt fatální – také proto, že si rodiče a děti dokážou sednout ke stolu a jako základní podmínku si stanovit respekt k odlišnému názoru. „V klidu jsme si o tom promluvili a dospěli jsme k dohodě, že budeme svoje jiné pohledy respektovat,“ říká Jana. „A jsem ráda, nechci s nimi mít konflikt.“ Devatenáctiletá Lucie nesouhlasila s výběrem svého tatínka, chirurga v jedné pražské nemocnici, ani v parlamentních volbách, kde dal hlas ANO, ani v prezidentských, kde byl pro Zemana. A otec zase neviděl rád, že dala hlas Drahošovi. Nakonec ale taky dospěli ke smíru – otec ocenil, že se o politiku zajímá a nebojí se mít názor odlišný od jeho, ona se zase snaží pochopit jeho motivaci. „Za prezidenta chtěl zkušeného politika a touhle optikou Miloš Zeman skutečně byl ze všech nejzkušenější,“ říká Lucie. „Jiná věc je, že pro mě jsou u hlavy státu důležitější jiné klady.“

**

Zdroj: Respekt
Datum vydání: 6.11.2017
Rubrika / pořad: Téma
Strana / zpráva 14
Autor: **SILVIE LAUDER**

[Přidat do exportu](#) | [tisk zprávy](#) | [export do RTF](#) | [export do HTML](#) | [export do DBF](#)

Vzpoura žen

České ženy otevřeně promluvily o sexuálním obtěžování

Natalii Homolovou (36) to nejprve nijak zvlášť nezajímalo a rozhodně se neplánovala zapojit. Ke kampani #MeToo, v rámci níž ženy a dívky (a také několik mužů) na sociálních sítích sdílejí vlastní zkušenosti se sexuálním obtěžováním a násilím, se tato rodačka ze Slovenska připojila až ve druhé vlně. Popohnal ji výsměch, bagatelizování i výhrůžky, jimž jsou na sítích vystaveny ženy, které téma v tuzemském virtuálním světě otevřely. „Ty reakce mě překvapily mírou nepochopení a agrese,“ říká majitelka pražské PR a komunikační agentury s mezinárodní klientelou. „Ti lidé si zjevně neuvědomují, co všechno pro člověka takový zážitek může znamenat a že je to podstatně běžnější, než si oni myslí. A zjevně se to ani nesnažili pochopit.“

Co všechno to může znamenat, ví Natalia moc dobře, protože má v tomto směru bohaté zkušenosti. Možná až příliš bohaté. Jednu z prvních učinila ve dvanácti letech, když po cestě domů ze školy jako děvče vychovávané k asistenci druhým pomohla asi dvacetiletému muži hledajícímu v malém slovenském městečku, odkud pochází, kancelář taxislужby. Když tam mladíka dovedla, místo poděkování jí zatarasil cestu a rozeplnul si kalhoty. Ona se však kolem něj prosmekla, a když vyrazil za ní, coby trénovaná běžkyně mu utekla. „Strašně jsem se bála – nejdřív že mě znásilní, a když jsem utíkala, tak jestli budu schopná

utéct,“ vzpomíná. Bezprostředně po události nemohla z šoku asi patnáct minut mluvit, následujících několik týdnů ji do školy a ze školy doprovázel starší bratr. Dodnes si pamatuje, jak ji zranilo, že se k ní tak choval člověk, kterému chtěla pomoci. A nějakou dobu ji pokaždé, když ji oslovil cizí muž, napadla otázka, jestli bude muset zase utíkat.

Události staré víc než dvacet let Natalia doplňuje zážitkem z předloňska, tentokrát z ulic Prahy. Na Vinohradech před ní z tmavého průchodu vystoupil a začal masturbovat cizí muž, vulgárně na ni mluvil a pak ji začal pronásledovat. „Nezapomenu na to, jak jsem se v jeden moment otočila a on stál přímo za mnou,“ říká Natalia. Muž měl kapuci na hlavě a šálu přes ústa, z obličeje mu viděla jen oči. Před obtěžováním se ukryla v restauraci a domů ji doprovodil kamarád, kterému zavolala. Společně s několika kamarádkami, jež učinily stejnou zkušenost, se potom obrátila na policii – i když neví, jak celá věc nakonec dopadla. Tyto dva incidenty ani řada dalších ji netraumatizovaly, ani neměly vážný dopad na její soukromý život, přesto si je jistá, že je nutné o nich mluvit. „Spousta lidí nemá tušení, jak běžné to je. Když o tom nebudeme mluvit, tak se to nezmění,“ říká.

Natalia Homolová je jedna z žen, které daly tvář a jméno dosud anonymním statistikám. Či přesněji – několika málo průzkumům veřejného mínění, jež se pokoušely zmapovat, jak časté v Česku sexuální obtěžování a násilí je. Naposled podle loňského průzkumu zadaného organizací Persefona tuto zkušenost alespoň jednou v životě učinilo bezmála čtyřicet procent respondentů. Až tyto osobní zpovědi však otvírají společenskou debatu o tom, kdo tyto činy páchá, jaké dopady mají na oběti a co se s tím dá dělat.

Méně divná

Tak jak jsou různorodé konkrétní zážitky, liší se i způsob, jakým celou virální akci několik desítek Češek a Slovenek, které se zapojily, pojalo. Některé se omezily jen na heslo. „Zkoušela jsem se zamyslet, jaký zážitek z těch mnoha vybrat a jak ho popsat, ale nějak mě přemohl hnus a hanba z těch vzpomínek,“ vysvětluje Zita Adamová, proč sdílela jen hashtag s dodatkem „podrobnosti nechtějte slyšet“.

Řada žen šla naopak do detailů. Před novinářkou Markétou Kutilovou loni masturboval muž nejprve na nádraží a následně ve vlakovém kupé, když proti němu seděla – paralyzovaná strachem, odporem a pocitem bezmoci – s tehdy čtyřletou spící dcerkou na klíně. „Zažila jsem asi pětadvacet případů sexuálního obtěžování, zhruba polovinu z nich v Česku, ale tohle patří k tomu nejhnusnějšímu,“ říká Markéta, ostřílená reportérka se zkušeností z válečných zón Sýrie či Afghánistánu. „Zachvátila mě panika. Pokud začnu křičet, naštvu ho. A co když má v kapse zbraň nebo kudlu? Bude chtít něco víc?“ Ke kampani se připojila – stejně jako drtivá většina žen proto, aby ukázala, jak běžné takové zážitky jsou, a aby podpořila ostatní. „Obdivuji odvahu žen, které s tím jdou ven. Není to vždy jednoduché,“ říká.

Další se do kampaně zapojily proto, že doufají, že změna společenské atmosféry pomůže někomu jinému. „Chci pomoci malým holkám, upozornit je na to, že tyhle hnusy se dějí a že se nemusí stydět o tom mluvit,“ vysvětluje sedmatřicetiletá úřednice Monika a má u toho na mysli zejména svoji téměř dvanáctiletou neteř. Taky proto, že když se ona v deseti letech svěčila babičce s tím, že ji obtěžuje její starší bratranec, odbyla to babička s tím, že si „vymýšlí“. Nedůvěru a bagatelizaci pak rovněž zažila většina žen – od rodiny, partnerů,

přátel, ale i od policie. Markéta Kutilová se pokusila obtěžování hlásit dvakrát a v obou případech se jí policisté nejprve zeptali, jestli si je jistá, že se věc skutečně stala, načež ji odmítli s vysvětlením, že „s tím nic neudělají“.

Každá z žen, které odvahu sebraly, tak učinila s větší či menší mírou nepohodlí. A značný diskomfort znamená se jejich zážitky probírat. Vystupují v nich zcela cizí muži, kolegové, přátelé, spolužáci, učitelé. Na ulici, v hromadné dopravě, na školním výletě, v baru, v parku, v práci. Při běhání, při pronajímání bytu, na pracovní schůzce. Osahávání, masturbace, odhalování, vulgární poznámky, výhrůžky, návrhy. „Nemusíš se ani svléknout. Stačí, když mi ho vykouříš. On – pětapadesátiletý doprovod školní exkurze. Já – šestnáctiletá panna,“ zní jeden z (anonymních) postů. Řada žen něco podobného – stejně jako Natalia – zažila poprvé na prahu puberty, ve dvanácti či třinácti letech. Některé mají jeden nepříjemný zážitek, jiné sérii táhnoucí se řadu let. A až na výjimky o tom nejsou zvyklé mluvit, a proto si léta připadaly se svými zážitky osamocené. „Díky té kampani si připadám míň, divná,“ říká Markéta Kutilová.

A ona i další ženy si mohou připadat ještě méně „divné“, protože skutečný rozsah problému je mnohem větší, než by se z množství zkušeností mohlo zdát – celá řada žen a dívek se totiž rozhodla o svých zkušenostech nepromluvit. Je to příliš bolestivé, příliš intimní. „Nepřipojila jsem se, protože jsem nechtěla znepokojit své blízké. A vlastně jsem nechtěla, aby to kdokoli věděl,“ říká sedmadvacetiletá brněnská právnička Anna. Když se totiž před několika lety s tím, že ji na veřejnosti osahával cizí muž, svěřila svému tehdejšímu příteli, mávnul nad tím rukou. „Odpověděl mi, co tak vyvádím, že mě neubude, ať si ten pán sáhne,“ vzpomíná Anna. „Tehdy jsem zůstala jako opařená. Byl to můj nejbližší člověk, chytrý a sečtělý. Ještě několik let jsem mu to nemohla odpustit.“ Přesto však kampaň u spousty lidí účel splnila. „Ze začátku jsem si říkal, co to je zase za divný hashtag, který nic neznamena,“ říká novinář Pavel Růžička. „Ale když jsem si zjistil, proč to vzniklo a v jakém množství se šíří, hlavně na Twitteru, tak jsem se zhnusil z mužského pokolení a začal jsem odpovídat těm, kteří věc zlehčují, a těm, kteří říkají, že žena si za to může sama.“

Zapomeňte na dveře

V roce 1997 zasáhlo americkou černošskou aktivistku Taranu Burke setkání s třináctiletou dívkou, která byla sexuálně zneužita. Zasáhlo ji to mimo jiné proto, že sama měla podobnou zkušenost, i když v ten moment ještě nedokázala říci „já taky“. Přesto, jak píše list The New York Times, právě v ten moment se prapůvodně zrodila kampaň, která se v uplynulých týdnech rozvinula do masové, celosvětové podoby. Paní Burke následně založila organizaci na pomoc obětem sexuálního zneužívání a násilí a hnutí pojmenovala Me Too (tedy „já taky“).

Do globální podoby nápad sdílet vlastní zážitky s podobným typem chování přetavila v polovině října americká herečka Alyssa Milano. Právě ona uvedla na svět hashtag #MeToo s dovětkem, že pokud budou všichni, kdo zažili sexuální obtěžování nebo násilí, mlčet, nikdy nezískáme představu o skutečném rozsahu problému. „Výbuch“ způsobilo několik faktorů najednou – masovost sociálních sítí i hvězdný status herečky, na niž byla upřena zvýšená pozornost kvůli tomu, že byla jednou z obětí hollywoodského producenta Harveyho Weinsteina, na nějž se před pár týdny provalilo, že desítky let obtěžoval (a v několika

případech údajně i znásilnil) mladé zaměstnankyně svých firem či herečky a modelky. Výsledkem je vlna, v níž se ozvaly miliony lidí (nejen žen) a obvinění se snesla na vlivné politiky i umělce.

Hned v počátcích akce se ovšem skrývá jistá potíže, která vnímání a dopad kampaně zkomplikovala a nadále komplikuje. A to ve velmi široce vymezeném „zadání“, do něhož Milano zahrнула vedle projevů sexuálního obtěžování i násilí. A to bez ohledu na prostředí, v němž se odehrává. V záplavě zážitků se tak objevuje nešikovný vtíp vedle brutálního násilí, což řadu lidí zmátlo. Navíc vtípů a pokřikování se logicky objevuje víc, také proto, že svěřit se veřejně s brutálním útokem či násilím od blízké osoby je významně riskantnější než odhalit anonymního „hnusáka“ z ulice. Fakt, že se během kampaně objevuje více druhých případů, ale neznamená, že řada žen nezažila to první.

Jde o dva sice související, ale přesto v mnoha směrech odlišné fenomény. Zatímco jeden – násilí – je jasně definován v zákonech, na obtěžování sice zákony obvykle pamatují rovněž (třeba zákoník práce nebo antidiskriminační zákon specificky pro prostředí práce či školy), zdaleka však tato jejich definice neobsáhne variabilitu mezilidských vztahů. Zatímco u násilí hranici nepřijatelnosti určuje zákon, u obtěžování je hranice individuální a proměnlivá. „U sexuálního obtěžování máme hodně definic, které pocházejí z různých autoritativních zdrojů,“ říká policejní psychologka Ludmila Čírtková. „Nicméně platí, že jde o projev, který je sexualizován a který devalvuje důstojnost osoby, k níž ten projev míří. A velmi tady záleží na tom, jak to vnímá sama oběť. Každý máme citlivost jinde a může být obtížné najít tu hranici.“ Z toho jasně vyplývá, že jako sexuální obtěžování rozhodně nelze označit běžné galantní chování, civilizovaně pronesené a zformulované lichotky, podržení dveří, či dokonce základní slušnost typu pozdravení – protože zkrátka nemají automaticky sexuální podtext. Velmi také záleží na kontextu, v jakém se konkrétní situace odehrává, a u slov i na ostatních komunikačních prostředcích člověka, který je vyslovuje (řeč těla, pohled nebo vzájemný vztah obou lidí). Základní ukazatel překročení hranice u obtěžování je nicméně – jak už bylo řečeno – jasný: jde o pocit člověka, na něhož je zmíněné chování namířeno. Z tohoto pohledu je problematický třeba případ britského ministra obrany Michaela Fallona, který před patnácti lety sáhl na nohu rozhlasové moderátorce Julii Hartley-Brewer. Politik se ihned omluvil a sama novinářka se podle svých slov necítila situací poškozena ani dotčena. Přesto stál incident Fallona minulý týden místo ve vládě a inspiroval debatu, zda už vše nezachází příliš daleko.

Ztuhnout je normální

Z Pavla Houdka jde v té chvíli opravdu strach. A je jedno, že je to pouze naoko. „Drž hubu a nic se nestane,“ zařve zblízka do obličeje Bobovi a vrazí mu takovou facku, až se její příjemce zakymácí. Pak se štíhlý vousatý muž v modrém triku s nápisem „instruktor“ obrátí ke čtveřici mužů a třem ženám, kteří před ním během úterního večera sedí v půlkruhu na zemi. „A teď si s ním můžete dělat, co chcete. Takto často začínají třeba sexuální útoky,“ říká už normálním hlasem. S Bobem si skutečně můžete dělat, co chcete, je totiž gumový. Jenže gumové, přesněji ztuhlé a paralyzované, bývají často oběti sexuálního násilí i obtěžování (a obecně násilí samozřejmě). „Paralýza je reakcí na situaci, u níž nevíme, jak ji vyřešit,“ vysvětluje vystudovaný právník, který posledních pět let pořádá kurzy sebeobranu. „Proto je nutné si

nacvičit, jak reagovat.“ Na bobku na zemi poslouchá i osmatřicetiletá majitelka krejčovství Martina. Jako malá zažila násilí v rodině, se sexuálním obtěžováním ve veřejném prostoru má bohaté zkušenosti. „Pokřikování, narážky, to je na denním pořádku. Třeba jedu v metru, sedí tam chlap a upřeně na mě zírám, prohlíží si mě od hlavy k patě. To je hodně nepříjemné,“ vypráví drobná tmavovláška, kterou na kurz přivedl jednak pocit strachu, jež běžně zažívá, a jednak starost o dvě malé dcerky. „Chci, aby byly připravené.“ Pokud někoho vůbec nepřekvapila velikost vlny, která se po výzvě #MeToo zvedla, pak je to právě Pavel Houdek. „Slyším tyto příběhy každý den,“ říká lakonicky. „Možná jich slyším až moc.“ Většina zájemkyň (a možná i nějací zájemci) o jeho kurzy se rekrutuje právě z žen, které zažily nějakou formu obtěžování či násilí. Přestože Houdek ovládá bojová umění (izraelskou krav maga nebo čínské jung-čchun), nejsou to klasická bojová umění, co učí na svých lekcích. „Většina lidí se nechce naučit prát. Oni mají problém s tím, že když na ně někdo sprostě pokřikuje, tak ztuhnou, nevědí si rady, nikdo je neučil, jak reagovat,“ vysvětluje. A není to masový kurz sebeobrany, který doporučuje jako jeden z kroků, jímž by společnost měla reagovat na problém se sexuálním obtěžováním a násilím. Raději bychom měli podle něj zaměřit síly na výchovu – v rodině či ve škole. „Holky učíme něco jiného než kluky,“ říká Houdek. Dívčím se od dětství vštěpuje, že mají být poslušné a nebýt přehnaně emocionální, takže jsou poslušné i v okamžiku, kdy poslušné být nemají (když je například někdo obtěžuje). Chlapcům toto nikdo neříká a naopak se u nich toleruje – a někdy i vyžaduje – divočejší chování.

Jak je výchova klíčová a že na změny není nikdy pozdě, ukazuje jeden příběh odvahy. Filip Hausknecht (20) by se zjevně raději věnoval něčemu jinému než vyprávění svého příběhu. Coby student Filozofické fakulty Univerzity Karlovy škoře nebo ještě raději chystanému veganskému bistru, které plánuje zanedlouho otevřít na pražském Žižkově a kde bude zaměstnávat bezdomovce a lidi vracející se do života z vězení. Jenže i jemu do života zasáhla kampaň #MeToo, přičemž jako jeden z mála mužů (přestože i muži se zapojili se zkušenostmi s obtěžováním) do ní vstoupil z druhé strany – tedy z pozice toho, kdo hranice druhého člověka překročil.

Jako čtrnáctiletý student hudebního gymnázia (hrál na klavír) trávil ve škole hodně času se spolužáky a spolužačkami, přičemž hodiny, kdy společně cvičili, a nevyhnutelné erotické napětí mezi teenagery logicky vedly ke kontaktům sexuální povahy. Intimní chvíle s jednou spolužačkou se ovšem nevyvinula podle plánu. „Něco jsme spolu měli, sex to nebyl,“ říká Filip. „No a já jsem to trochu přehnal.“ Byť to bylo po vzájemné domluvě, když ten moment nastal, jí se to zjevně nelíbilo. Do detailů zabíhat nechce, nakonec o co konkrétně šlo, zde není až tak podstatné. Podstatné je, jak celou věc viděl tehdy a jak ji vidí dnes. Dívka se totiž se zážitkem svěřila sestře a následně třídní učitelce – a během následného vyšetřování se věc řešila i s dalšími učiteli a Filipovými rodiči. Vyšetřování i trest pak ovlivnily Filipa natolik, že nakonec odešel na jiné gymnázium. Napřed se celým incidentem cítil poškozený. „Roky jsem byl na tu dívku hodně naštvaný, protože jsem si situaci pamatoval jinak, než jak ji vyprávěla ostatním,“ pokyvuje hlavou. „Až díky té kampani jsem si plně uvědomil, že jsem byl viníkem pouze já. Díky kampani Me too jsem pochopil, že okolnosti nebyly důležité. Překročil jsem hranici, kamarádku jsem dostal do nepříjemné situace a to je jediné, o co jde. Když jsem četl různé příběhy napadených žen, uvědomil jsem si, že jsem byl součástí problému. A že jím už být nechci.“

